

JAN ESKYMO WELZL

**TŘICET LET
NA ZLATÉM
SEVERU**



**NEJVĚTŠÍ ČESKÉ DOBRODRUŽSTVÍ
AŽ NA KRAJ SVĚTA**

KIOKAN



edice
KIO *KAN*

Copyright © Edvard Valenta, Josefina Golombková –
dědicové c/o Dilia, 1965
Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.
Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Copyright © Edvard Valenta,
Josefina Golombková – dědicové c/o Dilia, 1965
Redakční úprava Otilie Grezlová
Grafická úprava obálky Tomáš Řízek
Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek,
v edici Klokan, 2019
shop@alpress.cz
Vydání první

ISBN 978-80-7543-645-0

O autorovi

Jednoho podjarního dne roku 1929 otvíral mladý redaktor-ský chasník v brněnské redakci *Lidových novin* redakční poštu – činnost často úmorná a nezajímavá pro toho, kdo to dělá denně. Tenkrát však byl v haldě běžných zajímavostí a hlavně nezajímavostí docela nezvyklý dopis, šest aršíků popsaných tužkou, písemné svědectví ruky zřejmě klopotné a jistě se psaním zabývající velmi zřídka; to se hned pozná.

Dopis zněl takto:

Jan Welzl polární cestovatel oznamuje: Pro moje cestování co jsem já na dalekém severu konal, přišel jsem na všelijake ostrovy, kde jsem tam všelijake jeskině po vymřelých Eskimaku našel. Ty jeskyně jsou sta a sta roku opuštěné a v jse najdou náramne, a všelijake památní věci, do jedne jeskině jsem přišel kde byli všelijaké různé věci. Na zemi leželi kosti těch mrtvol, které už skorem schnile bili. Moh jsem ale poznat že to bili Eskimaci, který v tech jeskiňi žili. Nemoh jsem se ale tam dlouho držet poněvač ten zduch náramně zapáchal. Šel jsem na ven a vylomil jsem tu díru tak široko až jsem tam dost zduchu dostal. Mezy tym časem jsem šel a hledal jsem po druhých jeskiňách, a našel jsem ještě čtyři. Ty diri byli tak ouzke, že jsem se tam mohl sotva dostat. Vylomil jsem jich zasej tak dalece, abych dostal čerstvého zduchu tam. Potem jsem šel zas spatky k tej starej jeskyně a počal jsem hledat. V tej jeskyně bylo všelijaké harabuzi, kde jsem mněl velkou praci to ostraňit. Když jsem to ostraňil, tak jsem teprve přicházel na všelijaké věci, co oni mněli. Našel jsem všelijaké ručňy harpuni, bodlaki, šipi, ku-

chyňské nádobí z kamenu a slonových kostí. Malá Bedna, která byla vypracovaná z Velrybské kostě, našel jsem v ní všelijaké lékařské Instrumenti, které byli krásně zkosti vypracované. Vedle byla druhá bedna vktere byli všelijaké jehli, nužky, nuž, niti ze kůže řezané, i tak i náprstky. Poznamenal jsem si to místo a odešel jsem do druhých díř; a patral jsem tam co bych tam mohl najít. Byl jsem tam pro plných tři dni nežli jsem to skoumaňi končil.

Podobně to šlo dál. Podpis chyběl, ale taky nač by tu byl, když se přece jménem odesílatelovým dopis začíná. Razítko na obálce prozrazovalo, že pisatel, Jan Welzl, bydlí v Zábřehu.

Jan Welzl – hlavně dnešní mladé generaci neříká to jméno už skoro nic, i když se vyskytuje v seznamu českých spisovatelů. Ale před čtvrt stoletím bylo u nás velmi dobře známé, a i před pětatřiceti lety, toho dne, kdy dopis do redakce přišel, věděl novinář, o koho jde. Muž toho jména byl totiž v písemném spojení s redakcí *Lidových novin* už před čtyřmi lety; a jestliže ten, kdo vydal knihu, je spisovatelem, pak byl ten člověk opravdu českým spisovatelem, i když se ho jeho pravopis, hrozná čeština i stavba vět snažily usvědčit z pravého opaku.

Jan Welzl, tehdy zrovna šedesátník, se stal spisovatelem takto:

V létě roku 1924 ztroskotala na tichomořském pobřeží Spojených států severně od města Seattlu šalupa *Sedm sester*, vržená v bouři na pobřeží. Posádka, pokud neutonula nebo nesložila kosti na skaliskách, se vydrápala na břeh zároveň se spolujeditelem plavidla Janem Welzlem, který uvedl při vyšetřování tohoto neštěstí, že vezl z Nové Sibíře, ostrova v Severním ledovém moři, kožišinné úlovky, své i svých přátel, do San Franciska, aby je tam vyměnil za živobytí, s kterým se měl opět vrátit na Novou Sibíř. Tvrdil americkým úřadům, že žije na tomto ostrově už třicet let, dokonce v jeskyni, kterou si tam ještě v minulém století vystřílel do skály a kde má taky skladiště, zámečnickou dílnu a smečku polárních psů. Vyšetřující orgány se však zajímaly především o to, kam ten ztroskotanec přísluší a kam ho mají tedy postrkem poslat, protože doklady

neměl a z hlediska amerických zákonů tu šlo o spoustu všelijakých přestupků proti nařízením o námořní plavbě – něco jako když řidič nemající ani průkaz ba ani legitimaci někoho při neopatrné jízdě poraní nebo dokonce usmrtí. K tomu všemu tu nikdo nevěděl o Nové Sibiři nic než to, že je to neobydlený ledový ostrov, dokonce část Sovětského svazu – to neznělo dobře. Posuzován těmito hledisky byl Jan Welzl na půdě Spojených států naprosto nežádoucím cizincem. Marně vysvětloval, že má spolu s několika přáteli, bílými i Eskymáky, obchod a povoznictví, že je nejenom lovcem, ale taky polárním listonošem, zásobovatelem odlehklých zlatokopeckých nebo loveckých samot na Aljašce a v nejsevernější Kanadě, ba i na ostrovech v Ledovém moři – dokonce dodával hrdě, že je na Novosibirských ostrovech náčelníkem a nejvyšším soudcem. Stačí podat zprávu do Nome, aljašského přístavu u Behringovy úžiny; tam ho znají v každé bance a v každém obchodě a snadno by tam získal úvěr, peníze, za které by se dostal zpět na vysoký sever.

Takovým pohádkám nechtěli rozumět; tohoto podezřelého člověka se musí Spojené státy stůj co stůj zbavit. Když řekl, že se narodil v roce 1868 v Zábřehu na Moravě, v Rakousko-Uhersku, že je tedy příslušenstvím vlastně Rakušan, poučili nevědomce, že zaspal mnoho let, že ten stát i s císařem pánem je už ten tam a že trosečník je československým státním příslušníkem. Ačkoliv Jan Welzl neměl o nějakém Československu potuchy, byl jako příslušník té země přes rozhořčené i zoufalé protesty poslán do New Yorku na Ellis Island, karantény pro nepohodlné cizince, a odtud nejbližší lodí do Hamburku na tamní československý konzulát; tam ať už si s ním poradí dál.

Bělovlasý muž, kterému soudě podle objemu jeho břicha na vysokém severu dobře sloužilo, se tedy ocitl s prázdnými kapsami v Hamburku, tak daleko od svého ledového domova a od svých přátel, že jakékoliv spojení s nimi bylo, to věděl, docela nemožné. Náčelník a nejvyšší soudce Novosibirských ostrovů se proto rozhodl začít znovu od piky a na dalekou cestu zpátky si vydělat holýma rukama.

Před prahem šedesátky, natož s velkým břichem, se vydělávalo tehdy nádeničinou těžce a pomalu. Tahal bedny a pytle, nosil kufry, pomáhal při nakládání zboží, pod přístavními jeřáby, uklízel skladiště, zametal, čistil dvory, dřel se od rána do noci, škudlil na všem, obracel v dlani každý peníz, člověk, který ještě před několika měsíci počítal v tisícovkách dolarů. Bydlil v nuzné kuchyňce stejně nuzného hokynáře nedaleko přístavu, v kumbále, kde neměl ani elektriku a kde se neje-
nom nevařilo, ale ani netopilo. Ale na nepohodlí a na zimu byl zvyklý. Třicet let života nad polárním kruhem nikoho na světě nezchoulostiví.

Přes nejúzkostlivější šetření poznal však brzy, že potrvá léta, než si nádenickou prací vydělá tolik, aby se mohl vrátit na Aljašku, nebo, nebude-li smět na území Spojených států, tedy aspoň do kanadského Dawsonu, těsně na aljašské hranici, kde už snadno sežene úvěr a dosáhne spojení se svými přáteli, kteří jistě ani netuší, co se přihodilo, a kteří by se snad mohli domnívat, že s jejich úlovy práskl do bot, on, jejich náčelník a nejvyšší soudce, a že teď někde klidně na stará kolena žije z jejich dřiny – to pomyšlení ho hnětlo ze všeho nejvíc.

Naráz změnila jeho osud velmi šťastná nešťastná náhoda. Šel jednoho večera, udřený a zamyšlený, od přístavu domů, a jak tak jde, najednou ho v opuštěné ulici srazilo auto. Sbíral se se země potlučený jenom trochu, ale potraný a zvalený hodně; z jeho obleku, jediného, zbyly cáry. Majitel auta, který vypeskoval svého šoféra, byl však zřejmě polekán nehodou víc než sám Welzl; využil osamělosti ulice a naprostého nedostatku svědků a vypořádal se s ním na místě. Welzl odcházel odtud sice v hadrech, ale s pěti stomarkovými bankovkami jako náhradou a zároveň odměnou za mlčení.

Pět set marek, ještě nedávno pro něho pakatel, ale dnes bohatství. Welzl se rozhodl, že si především několik dní odpočine. Jednak byl opravdu potlučen a jednak si právě teď, za těchto okolností, uvědomil, jak je unavený. Koupil si hned šaty a nově oblečen zašel do blízké námořnické hospůdky na kus řeči, na kus zábavy, kterou si tak dlouho a tak důsledně odpíral; na kus

života, rozptýlení. Bylo tu plno kouře, plno námořníků a dobrodruhů, plno rámusu, ale bylo zde útulno. Seděl tady v koutku i zítřka a pozítří a naslouchal chvástavému napařování námořníků, kteří tu dávali k lepšímu své příběhy ze všech konců světa. Nakonec si všimli osamělého šedivého tlušťíka, dali mu připít, a že jako aby se teď pochlubil zase on, má-li čím.

Welzl se ostýchal. Zdálo se mu, že proti pestrým příběhům z pralesů v samém srdci Afriky nebo Brazílie je jeho ledový svět chudičkový, bez barev, bez vůně, a že vedle lechtivých dobrodružství z tichomořských ostrovů hříšné lásky je zlatý sever opravdu už víc než holá pustina – a námořníci si přece potrpí hlavně na krásné povídačky kolem krásných žen.

Konečně spustil, nesměle a skromně. Ale sotvaže začal, sotvaže se vrátil vzpomínkami do svého polárního domova, ožil ten pustý bílý svět jasně před jeho očima a za chvíli viděl, že ožívá i před tvářemi všech posluchačů; že je obklopen lidmi naslouchajícími ve strnulém, žasnoucím mlčení, které bylo přerušeno jenom tehdy, když sám se odmlčel, a byl hned vybízen, aby honem vypravoval dál. I osazenstvo vzdálenějších stolků si přisedlo, karty přestaly pleskat o polité stolní desky a barman zamkl orchestrion. Otrlí, světem i životem otřískaní světoběžníci a dobrodruzi naslouchali vyprávění o cestách krve, hrůzy, utrpení, smrti i vítězství ve strašlivých ledových pustinách, kde smrt se na tebe dívá odevšad, kde nasadíš život za přítele, ale kde zase nesmíš ani mrknout, ani vzlyknout, zahyne-li dobrý druh zrovna před tvýma očima, nesmíš mu pomoci, protože nemůžeš, nechceš-li zahynout sám a zahubit i ostatní přátele, protože tady je především čas tvým pánem, každá hodina, ba každá vteřina, která ti určuje chvíli, kdy musíš být zpátky ve svém doupěti vystříleném ve skále, nemá-li tě zaskočit polární noc, ve které se svět, ponořený na půl roku do tmy, otrásá ve svých pantech nápory polárního orkánu. Před vyvalenýma očima námořníků se počaly nad sklenicemi rumu a jiného laciného pití rozvíjet příběhy nejúžasnější, jimž by nikdo nevěřil, kdyby nebyly vyprávěny tak barvitě a s takovými podrobnostmi, že celý ten prazvláštní ledový svět, líčený Janem Welzlem, vystupo-

val z tabákového čmoudu naplňujícího hospůdku v přesných, zřetelných obrysech. A pak se zase počal celý lokál otrásat smíchem, když ze světoběžnickových úst splývala podivná krákoranina, o které tvrdil, že je to ochutština, jedno z eskymáckých nářečí, jichž zná vypravěč bezmála deset.

Musil vypravovat několik večerů, stále a stále, a pořád bylo víc a víc posluchačů.

Za několik dní se tu objevil po městsku oblečený pán, člověk, který se sem nějak nehodil; profesor to byl, představil se velice uctivě, a že prý spisuje slovníky rozmanitých málo známých severských jazyků a nářečí, že se doslechl o Janu Welzlovi – nemohl by mu věnovat několik příštích večerů?

Tak tu teď vysedávali několik dní sami dva. Profesor sestavoval jednoduché věty a Welzl je hned překládal do rozmanitých eskymáckých nářečí. Profesor si pilně psal, až toho měl pomalu celý tlustý sešit. Dokonce si sepisoval i do notových linek nápěvy, které mu Welzl falešně prozpěvoval, popěvky obyvatel nejzazšího severu. Byl ohromen Welzlovými znalostmi – a stejně byl ohromen i Welzl, když se ho nakonec profesor ptal, kolik je dlužen. Copak se může za pouhé vyprávění něco platit? Ukázalo se, že ano, že si tím vydělal nachlup tolik, co nedávným úrazem – a navíc si nemusí z těch peněz kupovat šaty, ba i útratu v hospodě platil profesor! Rázem poznal Jan Welzl, že jeho vypravování, to jest jeho zkušenosti, mají tady v Evropě jakousi cenu.

Jeho sebedůvěra stoupla. Teď jenom co dál; jak této hodnoty využít k tomu, aby peníze na cestu zpátky do ledové vlasti plynuly do kapes rychleji než hubeným pramínkem nádenické dřiny.

První myšlenka nebyla nejlepší. Welzl se rozhodl, že uspořádá výstavu; že namaluje veliký obraz polárních krajin, ale že ten obraz bude moci spatřit jenom ten, kdo zaplatí vstupné. Nikdy v životě nic nemaloval; ale věděl, že už tolikrát se musil pustit do práce, o které dříve neměl potuchy, a vždycky to svedl, protože musil, nechtěl-li zahynout. Koupil si velké čtverce bílé lepenky a počal ve své kuchyňce kreslit námořnic-

kým olůvkem obrovskou mapu, něco na ten způsob, říkal si, jako ty mapy, které visely na zdech československého konzulátu, kam se často chodíval dotazovat, jak jsou daleko se složitou prací, jejímž výsledkem mělo být přesné stanovení jeho domovské příslušnosti a sepsání příslušných listin. Jenomže tohle musila být tak trochu mapa, ale tak trochu i skutečnost, podle přírody. A protože ty mapy na zdech byly barevné, začal si do obchodu s barvami. Dověděl se, že jsou barvy vodové, temperové, olejové, pastely, barevné tužky – koupil tedy ode všeho trochu. A nyní vznikala den po dni a týden po týdnu nejpodivnější mapa, jaká kdy byla namalována od středověku. Všechny druhy barev se účastnily, všechny se tu kupily na sebe v divé směsi, z níž jenom oko starého námořníka dovedlo vylovit ledovce, vodní průrvy v Ledovém moři, pustotu mysů a zálivů, „popadali meteorski kameni“ a konečně i severní točnu, přesně podle skutečnosti, to jest přilepenou k nebeské báni, protože tak ji popisovali ostřílení polární lovci, kteří to slyšeli zase od jiných, ještě zkušenějších a zasvěcenějších, čtverec pomalované lepenky kladl ke čtverci, krunyř olejových barev se zdvíhal místy opravdu v povážlivě vysoká pohoří. Na plochách pomalovaných olejem nakreslil ještě pastelkami nebo barevnými tužkami důležité podrobnosti, na které si vzpomněl dodatečně a které nesměly chybět. Místy si pomohl pomalovanými útržky, které na příslušné partie přilepil. Konečně, po nesmírné lopotě trvajícím několik měsíců, objevila se u hamburského přístavu na plotě tato cedule:

NÁMOŘNÍK JAN WELZL

*který procestoval asijskou Sibiř a pustiny Severního Ledového
more až po 86. st. severní šířky a v těchto pustinách*

po 30 roků, žil,

VYSTAVUJE

*v Hamburku, Johanneswahl Nr. 1
(ve dvoře, stanoviště kar a vozíků),
obraz života krajů arktických,
VĚRNĚ DLE SKUTEČNOSTI.*

Obraz tento je 10 metrů dlouhý, 4 metry široký a obsahuje 52 oddělení. Z obsahu obrazu vyjímáme:

Vyhaslé sopky v Medvědí pustině v severní Kanadě, pohled na polární more, kde zahynuly různé polární výpravy, ledovce se znameními pro výpravu na severní točnu, pohled na pustinu v Ledovém moři, cesty různých vyprav, které dosáhly nejvyšších míst na cestě k severní točně a na této cestě našly padlé meteory, pohledy na pobřeží severní Sibíře, pohled na ledovou pustinu blíže severní točny na 86. a 87. stupni severní šířky. Ledové moře po bouři, Země Františka Josefa atd. Výstava obrazu otevřena denně od 10 do 2 hodin odpoledne a od 5 do 8 hodin večer.

Vstupné dobrovolné, ve prospěch pomoci československé badatelské výpravy na daleky sever. O hojnou návštěvu uctivé žádá JAN WELZL

„Tož ty námořníky přicházeli,“ vypravoval Welzl později o tomto svém podniku, „a aji inyho lidu se tam nahnalo a mně velkou čest dávali pres tu mapu, jak je to náramně vypracovaný. A k posledku tam přisel aji ten profesor přes ty seversky jazyky. Že pré, pane Welzl, a co je totok tady? Povdám, co, pane profesore? A von okázal na ty ledovci, na ly ledový hory. Povdám, pane profesore, to sou ledovci. Von se neříkal nic, ale já sem si řekl, že přes ty ledovci musím ešče neco dál udělat. Ten pád tady byl, že ani ty námořníky nepoznali, že to ledový hory só. Jeden námořnik tu zvěst mě dál, že pré ledový hory se musijó svítit ve slunku jak hvězdičky, že to viděl, jak to všelijaký různý barvy hraje, dyž taková věci na vodě plave. Tož sem si lámal hlavu, jak to udělat, aby to byly ledovci jako opravdicky, co se svitijó ve slunku. A tož sem šel toho dňa ulicama a uviděl jsem v jednym kšeftu takový figury voblečeny, takový slečny z gipsu nebo z vosku, a měly takový šaty a na těch šatech takový malý šupky nebo jak prach to vypadalo a cely se to na nich svítilo. Povdám si, to ja! Zandu tam a tu votázku přes tu věc jim dávám, co se to tak svítí. Říkám, copak to je? Povdajó, flitr, nebo tak nějak. Říkám, zabalte mně toho flitru pár kilo! Voni se všeci

smieli, protože voní přes tu mapu severských pustiny nic nevěděli. Tož mě prodali nakonec dvě kila toho flitru, kilo stříbrnyho a kilo zlatyho. A tož jsem šel a přes ty ledový krajiny na mapě sem esce prstem natřel fermež a na ten fermež sem nasypal ten flitr a teď se to teprá pěkně svítilo a ten pád byl tady toho náramného podivu přes tu mapu. Jenomže ty lidi byly hlópi a žádné povědět nemohl, co by to všecko zobrazení dávalo.“

Zkrátka nevybral na vstupném ani tolik, co ho stály barvy, lepenka, flitr i ostatní nezbytné náležitosti tohoto díla. Tu si vzpomněl na něco lepšího: Jednou sestrojil nějakým osamělým zlatokopům čerpadlo, kterým snadno odstraňovali vodu vnikající do jejich zlatého dolu, báječný vynález to byl, nazval jej perpetomobile, protože o podobném zázračném přístroji četl v prastarém ročníku časopisu *Über Land und Meer*, který se zatoulal až na Aljašku a odtud do jeho jeskyně. Nic snazšího než postavit ten div znovu, na to se přece pohrne kdekdo.

Ale v Hamburku, kde bylo parních a elektrických pump i jiných strojů všude na každém rohu a kde každý školák věděl, že perpetuum mobile je nesmysl, vypadalo ručně, z nejrozmanitějších odpadků sestojené čerpadlo jako hračka pro děti a starý námořník jako pomatenec. Ztrácel na vážnosti, mapou už beztoho otřesené, stával se pomalu směšnou figurkou všude kolem přístavu, ten šedivý muž, kterému přezdívali prostě Eskymák – a to už vůbec neznělo uctivě ve světě, kde kromě bílé pleti žádná jiná není ceněna.

V té době letěly právě světem zprávy o hrdinném norském kapitánu a badateli Roaldu Amundsenovi, prvním člověku, který kdy stanul na jižním pólu a který právě přeletěl i Severní točnu. Starý tulák brával tu a tam do umozolených dlaní noviny, hlavně na československém konzulátě. Byly tam také brněnské *Lidové Noviny*, kde četl o Amundsenově přiletu do Nome. Amundsen – vždyť toho chlapíka dobře zná, to je přece jistě ten člověk, který první proplul Severozápadní pasáž, ledovou cestu od Grónska k Herschlovu ostrovu v ústí kanadské řeky Mackenzie! Tam opustil ten kapitán svou loď, nechal na ní posádku a s jediným průvodcem se vydal pěšky od Mackenzie

až do Circle City na řece Yukonu, kde chtěl nakoupit zásoby pro své druhy. Na řece Porcupine, uprostřed strašlivých aljašských pralesů, se tenkrát setkali. Roald Amundsen, tak se představil, a Jan Welzl, který tudy tenkrát táhl se svou psí smečkou a se svými eskymáckými druhy, rozvážeje živobyť po opuštěných samotách. Welzl ukázal Amundsenovi cestu, zevrubně mu popsal, v jakém je kde stavu, kudy se brát. Jak se osudy mění! Amundsen je dnes bezmála první člověk na celém světě, on pak poslední, docela na dně, dokonce pro smích! No, to nevadí; nevíme, kdo se vyzná v polárních oblastech líp, zda on, či Amundsen! Pravda, Jan Welzl byl nejdále na 86. st. severní šířky, tedy dávno ne na pólu jako Amundsen; ale ten zase dělal honem honem, aby už byl z ledových pustin doma – kdežto Jan Welzl zde doma byl!

Konečně se osmělil a poslal redakci *Lidových novin* dopis, aby jako věděli, že taky nějaký Moravan byl vysoko na severu, ba že tam žil celých třicet let a že by tedy o tom mohl ledacos zajímavého povědět.

V Brně se dostal tehdejší první Welzlův dopis na stůl Rudolfa Těsnohlídka, protože tento spisovatel uměl norský, a tak mu byly svěřovány zprávy týkající se severských zemí a nakonec severu vůbec. Těsnohlídek sice nebyl ze zmateného Welzlova povídání moudrý, protože písemný Welzlův výkon zhruba odpovídal srozumitelnosti jeho mapy, ale přesto si oba muži dopisovali celý rok. Těsnohlídek marně zapřísahal Welzla, aby psal raději německy, anglicky nebo francouzsky, když, jak tvrdí, všechny tyto jazyky zná, Welzl lpěl tvrdošijně na své někdejší mateřštině, kterou nemluvil čtyřicet let, ale zarytě se domníval, že je srozumitelná. Často byly celé dopisy jedinou neřešitelnou šarádou, ledačemus srozumitelnému zase Těsnohlídek nevěřil, něco opět promítl svou básnickou duší do zcela jiných poloh – ale přesto vznikla z této korespondence knížka, která konečně v roce 1928 vyšla s názvem *Eskymo Welzl* a byla přeložena i do franštiny. Tak se stal Jan Welzl zásluhou neznámého řidiče, neznámého majitele auta, profesora severských jazyků, Roalda Amundsen a básníka Rudolfa Těsnohlídka, a hlavně zásluhou

své bídy českým spisovatelem. Od té doby se už nepodpisoval jinak než Jan Welzl, cestovatel, badatel a spisovatel.

Honorář za knížku byl ovšem skromný, úměrný poměrům v tehdejších našich nakladatelstvích. Ale Welzl, který nádeničil v hamburském přístavu dál, nabyl přece jenom už jakési proslulosti a přivydělal si trochu několika přednáškami po Německu. Teď měl pohromadě přesně tolik peněz, aby se dostal až do Kanady, nečekal tedy, až jeho knížka vyjde, dokonce nebyl zvědav ani na svou starou vlast, které byl tak blízko, a odjel, rozhodnut zastavit se až v Dawsonu, ve zlatokopectém hnízdě, které vystupuje v tolika dobrodružných románech o zlaté horečce a ve kterém byl starý náčelník jako doma.

Ale osud si s ním ještě trochu pohrál. Welzl se seznámil v kanadském Quebecu s člověkem, který právě zdědil nějaké peníze a zakládal si v Ontariu farmu, kde křížil kožišinnou zvěř. Sháněl bobry, ale především člověka, který by tomu rozuměl. To byl ovšem Welzlův obor, vždyť starý polárník zásobil kožišinnou zvěř nesčetné farmy na Aljašce a znal dobře všechna loviště, všechny pěstitele i všechny nákupní prameny v tomto oboru. Toto byla práce, která mu plnila kapsy nepoměrně rychleji než nádeničina v hamburském přístavu nebo spisovatelství. Na podzim roku 1928 vyřídil poslední zásilku bobrů do Ontaria – a teď viděl, že se příliš zdržel, že na sever letos už nemůže, protože než by dorazil do Nome, oceán by byl už zamrzlý a polární noc by mu znemožnila další pouť na Novou Sibiř. Tak se rozhodl, že než by utrácel dolary v Kanadě, kde je nepoměrně dražší než v Evropě, vrátí se s dobytčářskou lodí, kde si přeplavbu odpracuje ošetřováním dobytka, znovu na druhý břeh Atlantiku a podívá se přece jenom do své staré vlasti, vyhledá svého spolupracovníka Rudolfa Těsnohlídka a přečte si taky svou knížku. A tak se ocitl konečně, po čtyřiceti letech, ve své domovině.

První stanicí byla Praha, kde se především dověděl, že Rudolf Těsnohlídek je mrtev, že si vzal život za svým redakčním stolem. To byla zlá zpráva. Vysedával po hospodách, všude, kde se scházívala veselá umělecká chasa, hlavně v Kumanovu, a tady

bavil herce, filmaře, spisovatele, a vůbec kumštýře svými příběhy stejné jako kdysi námořníky v Hamburku. Rozumí se, že tu na něho hleděli především jako na nesmírně svérázného podivína, spíše legračního než věrohodného. Není divu; stodesetikilový ošumělý náčelník, bez límce, bez vázanky, bez zimmíku nebo svrchníku, ozdobený často místo chybějícího knoflíku prostě provázky, které udržovaly pohromadě jeho oleštěné ustrojení, domnělý prostáček, primitiv vyprávějící češtinou, která už sama o sobě rozpoutávala stálé výbuchy smíchu, byl předem odsouzen stát se zdrojem jedinečné švandy, ne však jedinečného poučení.

Ale Jan Welzl nechodil jenom po hospodách. Sháněl spisovatele, který by nahradil Těsnohlídka. Knížku Eskymo Welzl si přečetl – a zhrozil se. Jednak tam zůstaly jenom nepatrné zlomečky jeho „oznamování na registr“ a jednak v ní našel tolik zmatenin, nedorozumění, omylů a tím i nepravd, že žil ve stálém strachu, aby nakonec nebyl zatčen a uvězněn za to, že svět obalamutil – na své pravdě si totiž zakládal ze všeho nejvíc. „Tady je ten pád,“ prohlásil, „že já za všelijaký různý lže, kery sou v té knize přihozeny, aji k moje smrtě vodsouzené bych byt mohl!“

Našel opravdu spisovatele, dr. Pavla Eisnera, který se rozhodl zapisovat si jeho vyprávění a vyplatil Welzlovi hned předem velmi slušnou zálohu na pozdější honorář, neboť rázem postřehl, že Welzlovy příběhy, sepsané cvičenou rukou, mohou být světovou senzací. Tato spolupráce však ztroskotala na tom, že Welzl nedovedl vypravovat souvisle a v nesčetných odbočkách a odskocích se Pavel Eisner nakonec vůbec nevyznal, takže uznal beznadějnost svého úsilí.

Zklamán odjel Welzl před jarem roku 1929 do rodného Zábřehu, kde ho ovšem už vůbec nikdo neznal a kde ho měli všichni rovnou za blázna, hlavně ode dne, kdy vystavil v místní škole svou hamburskou mapu polárních oblastí. Mimo to o sobě tvrdil, že vynalezl perpetuum mobile. Ukázalo se také při rozprávkách v místní hospodě, že se vůbec nevyzná v mapách, že si doslova plete severní pól s jižním, že nemá potuchy o tom, co

jsou to poledníky, i když mu byly proti tomu rovnoběžky, dokonce každá minuta zeměpisné šířky, pojmem běžným, jak není divu u člověka, který žil v krajinách tak blízkých severní točně a jehož život tolikrát na každé minutě zeměpisné šířky závisel – to ovšem mohlo posluchače sotva napadnout.

Věděli jenom, že tento šašek, jehož strčí v zeměpise do kapsy každý školák, pomateneček, který tvrdí, že Amundsen nemohl být na točně, protože tam je vzduch natvrdo zmrzlý a země přilepená k obloze, nemohl být nikdy náčelníkem Eskymáků na Nové Sibiři; že je to jenom nejpodivnější tlachal, jakého kdy poznali.

Jediný tamní učitel přece jenom pochopil, že přes tyto neznalosti stojí před ním nejzajímavější člověk, jakého kdy nejenom viděl, ale o jakém kdy vůbec slyšel. Chápal, že nikdo na světě si nemůže tolik jedinečných příhod i podrobností vymyslet. Zorganizoval mu několik přednášek po školách a tělocvičnách, ba dokonce dvě přednášky v brněnském rozhlase, kde ovšem Welzla znali jako autora podivné knížky *Eskymo Welzl*.

To znamenalo jet do Brna – ale tam je přece redakce, kam psával Těsnohlídkovi! Snad tam budou i jiní novináři a spisovatelé, kterým by ještě dal paměti a přivydělal si na cestu na Novou Sibiř – nebo aspoň na zaplacení krejčího, u kterého si dal ušít šaty, aby jeho vystoupení v rozhlase bylo důstojné.

A takto, touto složitou cestou, doputoval konečně do brněnské redakce dopis starého náčelníka, a to byl taky začátek nezvyklého, déle než čtvrt roku trvajícího spolupracovníctví tří lidí, šedivého náčelníka a dvou mladých novinářů, Bedřicha Golombka a Edvarda Valenty.

Byla to pro obě strany situace nejenom nezvyklá, ale často taky hodně svízelná. Jan Welzl, vida zájem, ocenil náhle své zkušenosti, a celkem právem, tak vysoko, že jeho spoluautorské požadavky byly úměrné jeho sebedůvěře, zdaleka však ne peněžním možnostem obou žurnalistů. Přesto se odhodlali náčelníkovým podmínkám vyhovět. Jan Welzl byl, to je pravda, dobrosrdečný, ale zároveň velmi rozhodný, ba leckdy rozličně umíněný, a dennodenní společné besedování, šest až osm

hodin, to vše kromě redakční práce, nebylo oddechem, nebo dokonce zábavou. Welzlovi, jehož přirozená inteligence byla ovšem mimořádná, chybělo docela nejenom vzdělání, ale i znalosti být nejběžnější střeoevropské společenské konvence. Klobouk kladl v předsíni prostě na zem, po obědě projevoval uznání hlasitým říháním, hořící doutníky se povalovaly na pohovkách a na křeslech, celý pokoj byl postříkán plivanci žvýkaného tabáku, hrdlo si musil vypravěč stále osvěžovat rumem a čelo alpou, aby „dostal tu paměť zase zpátky“, ale mnohem horší to bylo přímo s prací samotnou, to jest s Welzlovou češtinou, se stavbou jeho vět a s naprostou neschopností udržet nit vypravování bez nesčetných odboček a dalšího odbíhání k novým odbočkám, při nichž se nakonec hlavní příběh přestěhoval třeba od ústí řeky Mackenzie do sibiřské tajgy, k tomu všemu o dvacet let zpátky, a to všechno v jedné větě. Dávné stenogramy, které zachycovaly každé Welzlovo slovo, mluví o tom řečí velmi jasnou, i když velmi zmatenou. Hned první minuty vyprávění, první stránka stenografického materiálu vážícího nakonec několik kilo, svědčí o tom, před jaký úkol byli postaveni všichni tři spolupracovníci. Slyšme znovu aspoň první minuty Welzlova vyprávění:

„V Greanforku za Dawsonem se stala tato komédia: Dyž počali v roce 1897 kopat zlato, každé prospektor kókal, aby tam byl první a vzal si kósek země toho zlatyho pola, aby štěstí tam došel. Mezi nima byl taky Švéda z Ameriky. Znenadanou přijel jeden kamarád toho Švédu, co toho dobře znal. Ale on býval obyčejně jeho nepřítel, kde kolikrát ve Spojených státech všelijaké různice spolu mezi sebou měli. A ten člověk byl taky Švéda. Ale on zpozoroval, že on je tam, nic se ho neříkal a kókal, aby vypátral, co on v jeho zemi má. A jednyho dňa znenadanou šel a našel si jednoho advokáta a udal k němu, že on mu zezbral to zlaté pole. Dyž potom to mělo přijít k soudu, tak byl člověk jeden zeslaný od soudného domu, aby mu podal ty papíry, že by se měl představit soudu. On otevřel obálku, četl to, vzal toho soudného sluhu od soudu a vyhodil ho ven. A to vzbudilo náramný zájem v celým kraju. Ale nebylo žádného strachu před

tom, protože on měl veliký známosti dobrých kamarádů. Ešče se ztratil hodný čas nežli on přišel potem k soudu. A když přišel potem k ternu soudu, tak ten soud trval celé deň až do noci a celou noc beznepřestále. Takže v posledku on tým pádem ten soud prohrál. Tenkrát tu chvilku, když on ten soud prohrál, tak tu chvíli se tam toli lidu nahnalo, že nebylo místa přijít už nic víc dál do soudného pokoje a nebylo už místa nic víc dál přijít na silnici stát, jak se tam toli lidu nahnalo.

A on ten Švéda potem vyšel ven a sotva vyšel ven, tak mu podali jeho kamarádi zbraně do ruk. On s tema zbraněma potem se vrátil k soudu a začal střílet po těch advokátech a těch, co na něho falešně zapřísáhli. A to byla tým pádem veliká komédia zevnitř i zvenku soudného pokoje taky. Ono to všechno poutíkalo ven a dyž přišli ven, teprvá venku se to mlátilo a střílalo protivá sobě. Tak ten špás teho soudu stálo všelijaký mrtvých a raněných.“

Od těchto mrtvých a raněných přeskočil však rázem k jiným podobně postiženým, na jiném místě, v jiném čase, a na zahájený příběh docela zapomněl.

Jediná cesta, jediná metoda mohla vést z tohoto bludiště, jeden spolupracovník prostě stenografoval všechno, slovo od slova, druhý pak si dělal poznámky, aby mohl Welzla vrátit buď za chvilku, nebo až při zítřejší besedě, od odboček k přerušnému příběhu a zároveň k vysvětlení sporných nebo zhora nesrozumitelných míst, k objasnění nesčetných podrobností a faktů z nejrozmanitějších oborů, ať se to týkalo čehokoliv, nač vypravěč ve svém polárním životě a nyní v proudu svého vyprávění narázil – a konce konců bylo taky třeba dbát toho, aby líčení Welzlových osudů mělo jakousi časovou posloupnost, hlavně aby bylo jasno, co bylo napřed a co potom. S tím byla velká lopota, protože Welzl býval podrážděný, byl-li přerušen ve chvíli, kdy „ten pád jeho paměti byl tady“, nebo zase považoval novináře za hlupáky, nebylo-li jim jasné to, co jemu bylo na vysokém severu denním chlebem, nebo když z něho ždímalí podrobnosti, které považoval za nezajímavé, za příliš všední, aby stály za zmínku, ačkoliv evropskému uchu zněly jako neslýchané senzace.

Zároveň se museli oba žurnalisté stále přesvědčovat o Welzlově věrohodnosti, protože celý jeho život byl nepřetržitou řadou samých neuvěřitelností. Poměrně snadno se zdařil důkaz, že Welzl všechny kraje, které popisuje, opravdu dokonale zná. Nevyznal se sice na mapách vskutku ani v nejmenším, ale když si novináři sehnali velké podrobné mapy popisovaných oblastí, ukázalo se, že náčelník zde zná nejenom všechny nejzapadlejší samoty, ale i vzdálenosti mezi nimi, třebaš od jednoho novosibiřského ostrova k druhému na kilometry přesně, aniž se ovšem na mapu podíval. A ostatně byly jeho popisy všech krajin, jimiž vláčel klopotný život, tak barvitě a zrovna prostorově hmatatelné, že nikdo na světě, tím méně člověk tak neučený, bez jakéhokoliv slovesného vzdělání, by je nemohl popsat s obrazivostí tak fotografickou, ba víc než to: se zdůrazněním podstatného a vynecháním podřadného. Novináři se někdy, po týdnech třebaš, vrátili jako namátkou k podrobnosti nějakého dříve vypravovaného příběhu nebo popisu – Welzl vypravoval znovu přesně stejně, tak jak lze vypravovat jenom vlastní prožitek, nikdy vymyšlenost. Jak se řekne v nářečí tipinských Eskymáků to a to? Řekl. Táž otázka padla za dva měsíce, úmyslně, nenápadně, léčka. Přeložil větu navlas stejně; bylo tedy jasné, že opravdu zná několik eskymáckých nářečí; vždyť člověk, který by si mohl pamatovat tak dlouho nějaké vymyšlené skřehotavé nic, jak to lhoucí jazyk náhodou přinesl, by byl biologický zázrak.

Rozumí se, že se Welzl při svém vypravování taky mýlil. Tak třebaš když líčil svou čtyřletou pouť Sibiří k Ledovému moři, přehodil někdy dvě osady, jimiž procházel, takže bylo možno snadno dokázat, že takto jít nemohl. Ale kdybychom měli popisovat nějaký svůj loňský výlet, kdy jsme prošli za odpůldne třemi dědinami, které jsme viděli poprvé a taky naposledy, popletli bychom jejich pořadí – a Welzl táhl Sibiří po léta, a vyprávěl o tom o celý lidský věk později! Nebo zase vypravoval, že si na Sibiří trhal lusky svatojánského chleba, které tam ovšem trhat nemohl, protože tento strom tam neroste. Šlo zřejmě o lusky, které se podobají známé tehdy pochoutce chu-

dých, a nikoli o důkaz, že Welzl lže. Jindy spadá jeho mylné tvrzení na vrub jeho prostoty; často věřil i tomu, co vyprávěli jiní polárníci, zvláště byli-li to lidé požívající obecné úcty, ale stejně prostí jako on sám. Ale co je zde pravda viděná vlastníma očima a co rozkošný důkaz lidské prostomyslnosti nebo víry ve vyprávění cizí, to poznali dobře oba novináři stejně jako později každý soudný čtenář, který snadno rozliší Welzlovy přímé zkušenosti od slyšených polopравd nebo vyslovených báchorek. Z vědomé lži se novinářům Welzla usvědčit nepodařilo – a ostatně neměl nejmenšího důvodu mluvit nepravdy, když už i to, co považoval a o čem vyprávěl jako o samozřejmosti, znělo u nás jako krkolomná vymyšlenost.

Když Jan Welzl odjížděl v létě roku 1929 po poslední stránce stenogramu do Kanady, zatím do Dawsonu, který měl být nástupištem jeho další pouti na Novou Sibiř, nastala novinářům ještě daleko těžší práce, než bylo besedování s náčelníkem. Převedené stenogramy vyplnily na tisíc stran beznadějně zmatené tříšťe náhodného, ustavičně přetřhovaného vyprávění, takže bezmála celý rok musily pracovat nůžky a lepidlo, aby se to, co patří k sobě, opravdu k sobě dostalo a aby byly jednotlivé úseky Welzlova života i všechny jeho útržkové příběhy sceleny a taky správně časově rozmístěny – a teprve teď, z této docela nové základny, bylo možno přikročit k budování vlastního díla, které by mělo jakžtakž hlavu patu a které by, opřené o dodatečné zmoudření obou spolupracovníků nad stránkami odborné literatury v universitní knihovně, mohlo podat pokud možno bez větších omylů a nedorozumění svědectví o životě opravdu nejdobrodružnějšího Čecha, jaký kdy v našem století žil.

Tak vznikly dvě knihy Welzlových pamětí: *Třicet let na zlatém severu* a *Po stopách polárních pokladů*. Měla to být ovšem pouze kniha jediná; ale oba Welzlovi spolupracovníci nebyli ani v redakci ani v přířazeném nakladatelství tak velkými pány, aby mohli nedbat jejich potřeb a rozmarů, a tak bylo nutno roztržít paměti na dva kusy, což jednotě díla, jak se rozumí, sotva prospělo. Později vyšel jako ukázka svérázné Welzlovy dikce soubor krátkých příběhů s názvem *Ledové povídky* a ko-

nečně *Trampoty eskymáckého náčelníka* v Evropě, dokreslující Welzlův portrét jeho krátkým pobytem ve starém světě a zároveň složitý vznik jeho díla.

Obě hlavní Welzlovy knihy měly velký ohlas, ale zatím jenom mezi čtenáři; česká kritika neuznala za vhodné všimnout si jich byť jediným slovem, prostě proto, že tenkrát byla Praha středem světa a kromě ní nebylo života, a dílo vzniklé v Brně nemohlo být proto vzato na vědomost, zvláště když šlo k tomu o autora tak sporného. Jenom Karel Čapek je uvítal v *Lidových novinách* nadšeným a obdivným článkem a předpovídal jim světový ohlas.

Hádal správně. Obou knih si skórem rázem všimla cizina a již v roce 1932 vyšly zároveň v Anglii a v Americe v tamních největších nakladatelstvích, ba kniha *Třicet let na zlatém severu* byla dokonce poctěna americkým Měsíčním klubem cenou deset tisíc dolarů jako nejpozoruhodnější kniha roku. Obě knihy vyšly pak velmi rychle za sebou v sedmi jazycích.

Rozumí se, že zároveň s tímto úspěchem vznikly i pochybnosti, zda si snad Jan Welzl všechny své příběhy prostě nevymyslel. Nejhlasitější pochyby se ozvaly právě v zemi úspěchu největšího, ve Spojených státech, kde nejváženější newyorský deník *New York Times* věnoval neděli co neděli pravidelné sloupce učenému hádání čtenářů i odborníků kolem Welzlovy věrohodnosti i kolem jeho osoby vůbec. Nakonec tam nabylo vrchu mínění, že Welzlovy paměti jsou od počátku do konce geniální mystifikací, neslýchaným šprýmem, který si ztropil z celého světa – Karel Čapek, jehož úvodem se anglické i americké vydání začínalo a Welzlovi spolupracovníci uveřejnili konečně v *New York Times* podrobný článek o vzniku Welzlova díla a udali i jeho adresu. Náčelník, který žil v té době stále ještě v kanadském Dawsonu, byl nenadále překvapen návštěvou několika amerických reportérů, kteří se za ním vydali letadly, učinili s ním několik interview, přinesli mu jeho knížky a zároveň mu prozradili, jak slavným spisovatelem zatím stal.

Spory kolem Welzlovy věrohodnosti však ani teď nebraly konce a vrcholily konečně prohlášením kanadského eskymo-

loga profesora Wilhjalmura Stefanssona, rodem Islandana, že na Nové Sibiři nikdo nežije a nikdy nežil, ani Eskymáci, ani bílí polárníci, takže už prostě proto jde o zřejmé výmysly. Jiné jeho námitky se týkaly Welzlova popisu života novosibiřských Eskymáků, zvláště zmínky o předčasném dospívání eskymáckých děvčat. I když bylo možno velmi snadno namítnout, že Welzl, milující čistotu zrovna úzkostlivě, sotva kdy vlezl přímo do eskymáckého brlohu, a že se ani nemohl přesvědčit, kolik let má rodičí Eskymačka, že tedy prodal jak koupil, k tomu všemu od Eskymáků, kteří dovedli počítat sotva do desíti, přece jenom byla hlavní vědcova námitka, týkající se přímo neexistence života na Nové Sibiři, tak vážná, že mohla otrást vírou ve Welzlovu pravdu od základů.

Ale jako na zavalanou daly Stefanssonovi nečekanou odpověď senzační, fotografiemi provázené reportáže sovětských odborníků, členů vědecké výpravy antropologa profesora Pinněgina, kteří se vydali na Novosibiřské ostrovy hledat tam pozůstatky mamutů a jiných předpotopních zvířat, a kteří tam k nemalému úžasu našli nejenom předpotopní kostry, o nichž ostatně i Welzl mnoho vypravoval, ale taky živé lidi, stále usedlíky, bílé polárníky i Eskymáky, kteří dokonce měli zvoleného náčelníka, kteří se tam živili lovem a žili v jeskyních vystřílených ve skále, slovem všechno přesně tak, jak Welzl vyličoval. V těchto reportážích, uveřejněných v mnoha evropských časopisech o vánocích roku 1932, byly i fotografie krajiny, skalnatých břehů na Nové Sibiři, přesněji na ostrově Kotelném – i zde se reportáž přesně shodovala s Welzlovým líčením. Novosibiřské ostrovy, objevené roku 1773, byly takto objeveny znovu, navíc s tím, že jsou přes odlišné mínění vědců obydleny. Na omluvu Stefanssonova omylu nutno však uvést, že tento badatel se věnoval především studiu Eskymáků grónských a severokanadských, takže své popírání Welzlovy věrohodnosti učinil v dobré víře. Svůj omyl uznal.

Poslední pochybnosti o Welzlově věrohodnosti byly rozptýleny – a teprve po letech, na důkaz, že nikdo není prorokem ve své vlasti, byl napaden znovu u nás. Bylo to za světové války

a fašistickým perem, snad proto, že šlo o příběhy z oblastí náležejících Sovětskému svazu, o jehož civilizačním úsilí v pustinách kolem Ledového moře se Welzl několikrát uznale zmínil, nebo snad i proto, že Karel Čapek, fašisty nenáviděný, jediný ho u nás uvítal, ba učinil Welzla svým způsobem nesmrtelným tím, že mu byl vzorem pro jeho kapitána Vantocha v románě *Válka s mloky*.

Zbývá ještě sledovat Welzlovy osudy ode dne jeho odjezdu z Brna, od léta roku 1929. Asi čtvrt roku po odjezdu přišla od něho zpráva, že dorazil šťastně přes Montreal kanadskou pacifickou dráhou do tichomořského přístavu Prince Rupert, odtud lodí do Skagway na Aljašce, pak pěšky k Yukonským přejím Bílý kůň, známým nejenom z četných Londonových příběhů, ale taky z vyprávění samotného Welzla, a konečně po malé říční lodi do Dawsonu. Z pozdějších dopisů, adresovaných jednak spolupracovníkům a jednak jiným přátelům, plyne, že zde, před posledním úsekem daleké cesty z Dawsonu na Novou Sibiř, narazil na nečekanou překážku. Na Novosibiřské ostrovy se mohl odtud dostat pouze dvěma způsoby: buď pohodlně lodí po Yukonu přes celou Aljašku až do přístavu St. Michael v Beringově moři, kde už byl vlastně skoro doma, protože sem často zajížděl z Nové Sibiře, nebo pralesy ke kanadské řece Mackenzii až na Herschlův ostrov, ležící u jejího ústí, kde by se snad mohl připojit k nějaké velrybářské výpravě mířící k Nové Sibiři. Tato cesta, kterou také často podnikal, ta je ovšem nepoměrně obtížnější, zvláště když už je mládí pouhou vzpomínkou. Rozhodl se hned pro první možnost. Ale na aljašské hranici, v Eagle City, žádali po něm pět set dolarů záruky, že se ve Spojených státech nezdrží. Prohlásil, že kdyby měl tolik peněz, letěl by na Novou Sibiř vzducholodí. Americké úřady, které kdysi poslaly Welzla postrkem jako cizince s nezjištěným příslušenstvím do Evropy, zůstaly však komisně neoblomné. Proto se Welzl vrátil do Dawsonu, kde se přes zimu živil lovem zvěře a ryb. Jakmile po jaru počasí dovolilo, odvážil se přece jenom, důvěruje stále svým starým kostem, které zatím už nesly o dvacet kilo masa a tuku méně, táhnout pralesy k řece Mackenzii a po ní k Her-

schlovu ostrovu v Ledovém moři. Stálo ho to dvě stě dolarů; ale na tuto poslední výspu severokanadské civilizace dorazil už pozdě; žádná loď, která by ho dopravila k Novosibiřským ostrovům, neplula, patrně proto, že styk Ameriky s tímto sovětským územím zatím docela ustal. Vrátil se proto do Dawsonu – a zde už zůstal. Zdá se, že se tam nežil jenom lovem, ale snažil se na sebe upozornit i jako vynálezce. Svědčí o tom článek, který Welzl poslal chlubně do Brna; je to dokonce úvodník a líčí se v něm Welzlem vystavovaná „ustavičná hybná zdviž“, model vážící půl třetí tuny, přístroj, na kterém prý vynálezce pracoval sedmatřicet let. Úvodníkář, nazývající Welzla „nepochybným strojnickým géniem“, prozrazuje, že Welzl míní také zlepšit „stroj pro vzducholodi, poháněný dvěma hnacími šachtami ve spojení s turbínou poháněnou kroužící vodou pod tlakem“. Jak vidět, hamburský nezdar Jana Welzla neodradil.

Další zprávy z Dawsonu přicházely nyní stále řidčeji, až docela ustaly. Welzl nebyl zatížen sentimentálností, psát zvyklý nebyl, co bylo, bylo, jeho svět byl nyní jiný, byl to prostě člověk přítomnosti, jak není divu u tvrdého polárního lovce, který musí počítat především s reálným dneškem, má-li obstát. Dokonce když jeho kniha *Třicet let na zlatém severu* byla odměněna velkou cenou, z níž se do Evropy dostala sotva čtvrtina, nedotázal se, zda snad s ostatkem na něho nezapomněli. Je však jisté, že rozruch kolem jeho osoby a návštěva amerických reportérů mu získaly v Dawsonu popularitu a hodně mu při obživě pomohly. Ještě v prosinci 1936 dověděl se jeden z Welzlových spolupracovníků v kanadském Montrealu, že český polárník tu a tam píše tamnímu čs. generálnímu konzulátu. Od té doby náležel Jan Welzl mezi několik českých spisovatelů, o nichž se neví, zda někde žijí, nebo zda zemřeli.

Teprve přesně dvaadvacet let od poslední Welzlovy zprávy nastalo náhodou opravdu podivuhodnou i v tomto směru jasno. V prosinci roku 1958, právě ve chvíli, kdy Welzlovi spolupracovníci, připravující Welzlovo dílo k novému vydání, spisovali na závěr úvod a v něm zrovna líčili spory kolem Welzlovy osoby, vrcholící drtivým prohlášením Stefanssonovým, telefo-

novala Československá akademie věd, že *profesor eskymologic* na universitě v městě Hanoveru v severoamerickém státě New Hampshire Wilhjalmur Stefansson se hlásí – šestadvacet let po svém prohlášení o neobydlenosti Novosibirských ostrovů! – a prosí, zda by mu nemohla být udána poslední Welzlova adresa, protože by mu byl vítán při jeho životním díle o Eskymácích tento pramen, popřípadě údaje osob, s nimiž se Jan Welzl, nežije-li už, stýkal a o svém životě a zkušenostech jim vyprávěl. Welzlova adresa byla dávnému největšímu popěrači Welzlovy věrohodnosti poslána, načež profesor Stefansson poslal Akademii věd výsledky svého pátrání v Dawsonu skoro obratem. Jan Welzl, tak zjistil, žil v Dawson City plných dvaadvacet let, až do půle srpna roku 1951, kdy ve věku třiaosmdesáti let zemřel a byl na tamním hřbitově 18. srpna pochován. Tím se uzavírá poslední kapitola Welzlova života, zajímavá a taky dojmavá tím, že jasno kolem osoby tohoto nejdobrodružnějšího českého spisovatele nám získali vědci sovětští a američtí.

Nové vydání Welzlova díla je v podstatě knihou odlišnou od vydání prvního i všech dalších. Především byly obě knihy spojeny v jedinou, příhody podružné, nebo zase ty, které by mohly vést ke spornému výkladu, byly pomínuty, a konečně byla, jak se rozumí, čeština o pětatřicet let omlazena.

Edvard Valenta

Sibiří

k Ledovému moři

Často přemýšlím, kdy mne vlastně napadlo pustit se od Irkutska nekonečnou Sibiří na daleký sever a tam hledat štěstí.

Poprvé jsem připadl na tuto myšlenku v létě roku 1893, když jsme pracovali na kladení kolejí sibiřské železnice. Různí lidé se sešli při té práci, večer se vykládalo a já se ledacos doslechl. Někteří dělníci vypravovali, že daleký sever je kraj, kde může spokojeně žít ten, kdo má dobré ruce a dobrou hlavu, kdo nemusí být odkázán na jiné.

Mladý jsem byl, hlavu jsem měl plnou dalekého světa. Dávno už jsem nebyl nováčkem ve vandrování. Vždyť už v roce 1884 jako mladý tovaryš zámečnický zamířil jsem na vandru ze Zábřehu na Janov, odtud na Terst, do Bosny, Srbska, Rumunska a zpátky domů. Čtyři roky jsem tak chodil a měl jsem mnoho světa v nohách ještě předtím, než jsem šel znovu do Janova a odtud jako námořník do Severní Ameriky, zpátky přes Atlantický oceán podle břehů západní Afriky až ke Stolové hoře a Indickým oceánem do Vladivostoku, Port Arthuru a konečně na Bajkal.

Když jsem slyšel o životě na severu, kde je potřebí opravdových mužů, kde sice číhá smrt všude, ale kde člověk opatrný, zkušený a uvážlivý dosáhne štěstí, začal jsem o tom přemýšlet. Co kdybych se pustil pěšky přes celou Sibiř až k Ledovému moři?

Pravda: hrozná, neznámá pevnina ležela mezi mnou a tím nejasným cílem. Ale slyšel jsem, že různí političtí trestanci to prošli v okovech, putující několik let pralesy a pustinami a křižující nesmírné vodní toky. A to byli psanci, kteří museli dávat stále pozor, aby je nechytili kozáci a neubičovali k smrti nebo je nevrátili do okovů. Byli to lidé namnoze na smrt vysílení, s podlomeným zdravím. Když tihle prošli, proč bych to nedokázal já, člověk mladý, silný, zdravý, zkušený, který má našetřenou hezkou hromádku rublů, s nimiž by měl vystačit několik let? Cosi mně říkalo: „Projdeš. Štěstí stojí při tobě.“ Ale když jsem zase slyšel o divoké zvěři, o zrádných bažinách, kde komáří k smrti uštípají člověka, o smutných pustinách, kde jenom bílé lidské či zvířecí kosti jsou svědky někdejšího života, váhal jsem.

Naše práce na sibiřské železnici postupovala směrem k Irkutsku, kde jsme budovali železniční most. Když nastal konec léta, práce na mostě skončila a všichni, kdo jsme tu společně pracovali, jsme se rozešli na všechny strany. Já jsem se uchýlil do vesnice Chomustochu, sedmadvacet verst (28 km) od Irkutsku. Tam se žilo laciněji než ve městě, a protože jsem se stále zabýval svým plánem, nechtěl jsem ušetřené peníze zbytečně rozhazovat. Ubytoval jsem se u jednoho sedláka, dodnes na něho rád vzpomínám, byl to dobrák, jakých jsem v životě poznal málo. Býval kdysi politický trestanec, poznal mnoho bídy a utrpení, a proto měl dobré srdce. Stravoval jsem se u něho celou zimu nesmírně lacině; za dva ruble týdně jsem měl jídla a pití, že jsem to ani nesnědl. Za to jsem však také chodil do lesa a sekal mu dříví.

V tom spokojeném životě přišel den, který rozhodl o mém dalším osudu. Seděl jsem jednou v krčmě, když přišli dva neznámí lidé, přisedli k mému stolu, pili jsme společně, jazyky se rozvazovaly a vykládali jsme si o svých osudech. Když ti dva poznali, že mluví s člověkem, kterému mohou věřit a který je nezradí, přiznali, že jsou političtí trestanci, kteří před lety uprchli daleko na severu z trestanecké stanice a došli přes Sibiř až sem. Visel jsem na nich očima. Konečně lidé, kteří mi mohou

z vlastní zkušenosti povědět, zda se mám odvážit cesty z Irkutska k Ledovému moři! Ale naslouchal jsem zatím jejich vypravování, sám jsem ještě nemluvil. Vykládali, že jsou Poláci, byli kdysi zámožní a slušní lidé. Teď ovšem, jak jsem mohl poznat z jejich narážek, se živilí všelijak. Nejčastěji tím, že přišli k nějakému hospodáři a vydřeli od něho výpalné pod pohrůžkou, že mu zapálí střechu nad hlavou. Zkrátka bída udělá i z pořádných lidí lotry. Ale nemohl jsem myslet na takové věci, teď mi záleželo hlavně na tom, abych se od nich dověděl něco spolehlivého o cestování na severní Sibiř. Vyslechl jsem, jak uprchli, kolika pustinami, pralesy a osadami prošli, jak museli být opatrní na každém kroku. Nemohli nikde pár dnů pobýt, větším osadám se museli vyhýbat, aby nebyli zadrženi. V jedné vesnici přepadli v noci kováře, který jim pod pohrůžkou smrti sundal pouta. Teď mají namířeno do Mandžuska, vydávají se za ruské zemědělce, kteří hledají dobrou půdu.

Když jsem se konečně vytasil se svým plánem, nedivili se a naopak ho schvalovali. Pro schopného a rozvážného člověka je prý sever pravý ráj. Popsali mi přesně cestu, kudy mám jít, všechna města i menší osady, všechny pustiny, toky řek, hory, udali vzdálenosti a odhadovali, jak dlouho půjdu jednotlivé úseky. Mluvili tak přesvědčivě, že jsem neodolal. Poradili mi, abych si koupil pevný dvoukolový vozík a malého koně, že tak pocestuji pohodlně a budu mít ve voze také dobré a bezpečné lože. V zimě budu muset ovšem přezimovat někde pod střechou, kupředu bych se v zimních měsících nedostal. Radili mi také, abych za východisko své cesty zvolil Krasnojarsk. Z Irkutska k břehům řeky Leny je to prý sice mnohem blíže, ale krajina není tak schůdná jako rovina mezi Krasnojarskem a oblastí horní Leny.

Od toho setkání jsem už neměl pokoj. Hned na počátku jara jsem si koupil na trhu v Irkutsku koníka a káru. Koníčka jsem si vybral nejlepšího a dal jsem mu jméno Pony.

Kára měla dvě kola, byla pevná a opatřená dvojitým dnem. Tam jsem uložil veškeré náčiní, které jsem lacino koupil, když skončila práce na mostě a náradí se rozprodávalo. Ještě dnes si

pamatuji, že jsem za koně a káru zaplatil pětaticet carských rublů. Pořídil jsem si také pušky, střelivo, zápalky a mnoho dalších věcí i zásob a rozloučil se v Chomustochu s hospodářem. Vydal jsem se na dalekou cestu: napřed na nádraží a vlakem na severozápad, do Krasnojarsku.

Nebyl jsem člověk učený, v mapách jsem se nevyznal, ale věděl jsem, že musím k severu, pořád a pořád na sever. Dodnes, když si vzpomínám na ten jarní den, kdy na cestách v okolí Krasnojarsku ještě ležel sníh, ale slunko už začínalo hřát, jsem dojat. Vždyť tato chvíle byla vlastně začátkem třicetiletého putování po končinách, o nichž se mi nikdy ani nesnilo. Dodnes mne při vzpomínce na ten den zaplavuje ten zvláštní pocit, jaký jsem tehdy měl. Říkal jsem si, že nemám žádný domov. Projdu-li, projdu. Neprojdou-li, neprojdou. Nemám nikoho, kdo by mne oplakal, kdybych zahynul. A tak mi bylo všechno jedno. Umínil jsem si, že než bych měl žít někde jako sluha nebo jinak zotročený člověk, raději se v mladých letech, kdy jsem při síle, vydám strašně daleko, budu pracovat a budu šťastný. Dnes mohu říci, že se mi to podařilo. Předemnou i za mnou zahynuly za těch třicet let sta a tisíce lidí. I na Sibiři, na cestě, kudy jsem já kráčel, skončilo mnoho lidí v zubech vlků, medvědů a šakalů, v mračnech komárů nebo v bílých sloupech sněhové vichřice. Ale já jsem prošel vždycky šťastně. A když jsem později počal žít mezi Eskymáky, poznal jsem, že jsem dobře udělal, když jsem našel svůj nový domov na stará léta, a že žiji šťastnější a krásnější život, než bych byl žil v krajích, které jsem opustil.

Mohl jsem ovšem do Vladivostoku a odtud bych se byl možná dostal nějakou lodí k Beringovu moři. Ale mně nezáleželo na čase; chtěl jsem hlavně cestou poznat neznámé kraje a tamní život.

Hned první vzpomínka z mé cesty je neveselá. Když jsem přijel do Krasnojarska, připlul tam zrovna po řece Jeniseji transport politických vězňů. Jel jsem právě se svou károu nedaleko plotu, kam ti lidé zajížděli pod dohledem kozáků. Povídám si: „Podíváš se, co s nimi dělají.“ Zastavil jsem, slezl z vozu a předstíral, že opravuji postroje. Přitom jsem nakukoval, jak

ti trestanci vypadají. Byli to samí muži, někteří vypadali velmi slušně v obličejích a bylo na nich vidět, že to nejsou zločinci, ale dostali se tam proto, že byli proti carovi a jeho vládě. Kozáci s nimi surově zacházeli, až mně vlasy vstávaly na hlavě, a mysl jsem si: „Můj ty bože, co je člověk na tomto světě!“ Někteří plakali, jiní jen smutně hleděli před sebe.

Pozoroval jsem je nějakou chvíli, když tu přišel kozák a hrubě se mne ptal, co tu dělám. Ukázal jsem mu mlčky na vůz, opravuji postroje. Řekl mi, že tu nesmím dlouho okounět, a abych se hleděl ztratit. Sedl jsem si na vůz a pomaloučku jsem jel podle plotu, ještě jsem sledoval ty ubožáky posledním pohledem. Dlouho jsem na ně myslel a ptal se sám sebe, odkud asi přijeli. Ale tato smutná podívaná mne zároveň posílila, protože jsem viděl, jak je můj osud proti jejich neštěstí dobrý. A to mne utvrzovalo ve víře, že se mi cestou nic zlého nestane.

První větší osadou, na kterou jsem v tomto kraji východně od Krasnojarsku mezi mongolskými kmeny narazil, bylo městečko Kačuga. Nemohu si stěžovat, že by se mi bylo vedlo v prvních týdnech cesty zle. Mezi Mongoly se mi vždycky tu a tam podařilo obstarat si nějaké živobytí. Jednoho večera jsem přišel do vesnice, kde seděli obyvatelé pohromadě před domkem, děvčata tančila, muži hráli na jakési balalajky. Dívky, z nichž některé byly velice hezké, krásně zpívaly a točily se dokonce i na špičkách. Tito lidé měli krásné polnosti a statky. Byla tu široká rovina bez pralesů, kolem velká stáda ovcí, koní a krav.

Stál jsem tu chvíli, díval se na jejich veselí a rozhodl jsem se, že tu zůstanu přes noc. Bohužel jsem se s nimi nemohl napřed dorozumět. Když jsem však večer asi o osmé hodině seděl u svého vozíku, kde jsem spával pod plachtou napnutou na půlkruhových obručích, přišla za mnou děvčata, nakukovala do vozu a povídala, nevěděl jsem však co. Některá uměla trochu rusky, tak jsem nakonec porozuměl, že chtějí, abych nespal venku, ale abych šel k nim, že mi najdou místo, kde bych přenocoval, protože spát venku je nebezpečné. Může přijít divoká zvěř, hlavně šakalové. V domku budu v bezpečí, protože ohně hoří po celou noc.

Neměl jsem mnoho chuti spát pod střechou, protože jsem jim moc nevěřil. Ale když mě dívky pořád a pořád přesvědčovaly a řekly mi, že ve vesnici je kozácká stanice a ruský vládní úředník, dal jsem si říci. Koně jsem postavil k jednomu stavení pod stříškou a vešel dovnitř. Sotva jsem byl pod střechou, už jsem toho litoval. Nelíbilo se mi tu ani trochu, hrozně to páchlo kyselým potem. V maličké světničce ležela celá rodina, asi deset lidí. Většinou spali nazí, i ženy, které se před cizincem nijak neostýchaly. Naproti tomu jiní spali v kožešinách. Nějak jsem se vymluvil a vrátil se zas do svého vozu. Nejen nad spánek pod širou oblohou! Zde jsem dýchal opravdu boží jarní vzduch, kdežto tam v tom smradu bych se byl zadusil.

V této vesnici jsem také poprvé ochutnal kyselé koňské mléko. Říkali tomu *surovár*. Ti dobří lidé, kteří ke mně byli velmi laskaví, mi ho rána podali k snídani velkou nádobu. Zvedl jsem to k ústům s nedůvěrou, protože mléko bylo namodralé. Usrkl jsem a hned se mi chtělo zvracet, neboť to odporně páchlo koninou. Polkl jsem doušek s velkým přemáháním, mlaskal a liboval si, jak mi to chutná. Hospodář byl velmi potěšen. Pak jsem poodešel, vylil jsem ten neřád na hnůj, vrátil se a znovu děkoval. Nechtěl jsem ty lidi zarmoutit, byli ke mně tak hodní.

Ptal jsem se, dostanu-li tu koupit chleba. Říkali, že chleba neprodávají, ale mohou mi ho dát. Darovali mi kus podivného tmavomodrého chleba, který byl tak tvrdý, že jsem ho mohl nabíjet do kanónu jako střelivo.

Ptal jsem se hospodáře, jestli tak tvrdý chleba jedí. Přisvědčil. „Proboha, vy ale musíte mít zuby!“ divil jsem se, ale chleba jsem zahodit nechtěl. Cestou ho nalámu a rozmočím ve vodě. Dali mi také koňské maso, nemohl jsem je však vézt daleko, během dne bylo dosti teplo a maso brzo zapáchalo. Později jsem ho vyhodil, a tak jsem ze štědrosti těch lidí mnoho užitku neměl.

Přívozem, což byl vor, jsem se dostal přes obrovskou řeku Angaru. Projížděl jsem dále krajinami, kde bydlí různé mongolské kmeny, a tu mne konečně upozorňovali domorodci, vesměs kočovníci, že brzy narazím na řeku Lenu a hned za ní na Kutskou pustinu. Než jsem tam došel, projel jsem ještě dvě malé mon-

golské vesnice. V jedné z nich bydleli Burjati, lidé vysokých postav, nosili se v červených kaftanech. Slyšel jsem, že prý velice rychle vymírají. Byli protivní, nedostal jsem od nich ani kousek jídla, a to jsem jim nabízel peníze. V druhé vesnici žili Tunguzové, ti už byli dobří. Zvečera seděli společně před domkem a hráli a tančili při balalajkách. Dostal jsem od nich různé živobytí, mnohem lepší než od těch lidí s kanónovým chlebem. Byli také mnohem čistší, jedli i hovězí maso a brali za potraviny peníze. Nakoupil jsem si skoro plný vozík jídla za tři carské ruble. Spínal jsem ruce, jak to bylo laciné, a často jsem později, hlavně na Aljašce, uprostřed děsné drahoty, vzpomínal na tuto vesnici na sibiřské rovině. Žehnal jsem v duchu těm dobrým lidem, když jsem se pomalu vydal k řece Leně.

Nešel jsem nazdařbůh, rovinou se táhla cesta, která mířila přímo k přivozu. Na břehu řeky, tady v horním toku hodně široké, bydlel starý převozník. Měl tu dřevěné lešení, z něhož vybíhalo železné lano k druhému břehu. Na vor mohly až dva páry koní a za převoz se platilo deset kopějek.

Z radosti, že jsem se dostal přes řeku, která mne povede k severu, dal jsem tomu starci deset rublů. Klekl si a políbil mi obě nohy. Nelitoval jsem, že jsem mu zaplatil tak královsky. Poradil mi kudy přesně jít, než se dostanu ke Kutské pustině.

Cestou jsem přišel do třetí mongolské vesničky, ležící poblíž řeky. Bydleli tam Tunguzi i Burjati. Byl tu také maličký obchůdek, ve kterém jsem si doplnil zásoby, abych prošel šťastně pustinou, která byla jen několik dní cesty odtud. Hlavně jsem naplnil vozík ovsem pro koně. Zůstal jsem tu celý půlden a pak jsem směle vyrazil. Věděl jsem, že se blížím k obtížnému úseku velké pouti.

Čtyři dny ještě vedla cesta krásnou rovinou na pravém břehu řeky Leny, podle níž se táhly pralesy, až konečně čtvrtého dne jsem stál na pokraji Kutské pustiny. Jsou to smutná, truchlivá místa, holý, vedrem rozpálený písek, přerušovaný tu a tam ostrůvky nebo pruhy sluncem spálené trávy, po níž vedla cesta vyjetá mongolskými sedláky, místy se však koleje ztrácely v písku. Cestoval jsem v palčivém vedru velmi pomalu. Po pravé ruce

jsem měl nekonečnou pustou pláň, po levé pruh pralesa ukazoval, kudy se valí řeka Lena. Podle řeky jsem jít nemohl, lemoval ji neproniknutelný pás houští, křovisek a močálů. Ale řeka mi ukazovala směr, šel jsem přímo k severu a nesměl jsem se od ní vzdálit. Někdy jsem se držel jen několik set kroků od vody, abych co chvíli běžel k řece a naplnil soudek vodou. Leckdy jsem běžel denně desetkrát i patnáctkrát, abych napojil koníka, který by byl zizní a vysílením padl. Živé duše jsem tu nepotkal po celé dny a byl jsem rád, když jsem konečně na druhém konci této pustiny radostně vydechl.

Jednou jsem v té pustině uviděl hromádku lidských kostí, smutný důkaz, že nějaký zmožený poutník zde klesl a už nevstal. Nebylo mi valně při pohledu na ty smutné zbytky. Ale mnohem větší hrůzu mi naháněla místa, kde písek ustupoval suché trávě, jejíž vyprahlý koberec se rozprostíral donedohledna na všechny strany. Zde jsem se bál zapálit sirku, protože bych mohl hned stát uprostřed moře plamenů. Nemohl jsem si vařit, ba ani dýmku jsem si nesměl zapálit. Cestoval jsem vždycky od rozbřesku až do hlubokého soumraku, pokud jsem viděl na cestu, protože jsem věděl, že koník jde velmi pomalu a že musím počítat se ztrátou několika hodin denně donáškou vody. Chtěl jsem mít tyto nehostinné kraje co nejdříve za zády.

Pustina nenadále skončila hradbou pralesů. Jak jsem si odychl! V pralesě je zvěř, kterou mohu střílet, je tu stín a s malou károu se v něm jede pohodlně, zvláště když tu byla cesta ukazující směr ke Kirensku.

Několik dní jsem táhl tím pralesem, až jsem spatřil před sebou město ležící u řeky Leny. Měl jsem za sebou těžký kus cesty, malé vítězství v celkovém velkém boji se sibiřskou pevninou, opravdu malé, které však těšilo.

V Kirensku jsem viděl už samé mongolské kmeny, jen tu a tam jsem zahlédl bílou tvář. Kromě obchodníků tu byli také řezníci, kteří prodávali hovězí a sobí maso nesmírně lacino. Byl zde ruský vládní úředník, ba i soud. Nešel jsem však k úředníkovi ani k soudci, protože jsem měl živobyť dost a nepotřeboval jsem od nikoho pomoc ani podporu. Chodil jsem po

Kirensku a pozoroval obyvatele a jejich mrav. Nejvíce tu bylo Tunguzů. Zahlédl jsem tu a tam také politické trestance, kteří zde sice žili v poutech, ale někteří na vlastních usedlostech se svými rodinami. Viděl jsem, že tu je dobrá krajina, byla tu velká stáda dobytka. Rozradostnil mne hlavně pohled na stáda sobů. Cítil jsem, že jsem přece jenom postoupil trochu k severu, který je jejich domovem.

Nezdržoval jsem se v Kirensku dlouho, nakoupil jsem si hodně střeliva a vyrazil směrem na Vitimsk, zase poblíž řeky Leny. Zde už vedla cesta místy pralesy. Byly tu stezky, ale velice zanedbané, místy se ztrácely. Tu a tam jsem potkal nějakého sedláka, vesměs samé dobré lidi.

Kdybych byl vypadal nějak podezřele, snad by se byli do mne pustili a táhli mě zpět k úřadům, ale pokojného vandrovního nechali vřdycky projít, ba leckdy jsem od nich ještě i něco dostal.

Klidná cesta náhle končila před tokem mohutné řeky. Byla to řeka Vitim, široká asi sto padesát metrů.

Co teď?

Celé dva dny jsem běhal po břehu a hledal koleje vedoucí do vody. Konečně jsem objevil stopy selských vozů k vodě. Hned jsem se svlékl donaha a zkoušel jsem napřed sám se dostat na druhý břeh. Jakou jsem měl radost, když jsem zjistil, že nejhlubší voda mi sahá jenom po prsa! Hned jsem se vrátil pro koníka a společně jsme táhli káru ve vlnách po nerovném dnu. Byla to těžká práce, dvě hodiny nám to trvalo, ale nakonec jsme se šťastně dostali na druhý břeh, kde nás čekala nádherná louka. Tráva tu byla vyšší než člověk. Pustil jsem mokrého koníka, aby se napásl, sám jsem běhal chvíli po břehu sem a tam a poskakoval jsem, abych se zahřál po tak dlouhé lázni. Konečně jsem se oblékl a vařil si oběd, zatímco kůň se pásł. A nyní dál podle řeky na Vitimsk!

Byl jsem tam velmi brzo, cesta byla pohodlná. Ve Vitimsku jsem se zdržel dva dny, musel jsem trochu vydechnout a nakoupit zásoby. Zde jsem viděl mnohem více příslušníků bílého plemene než v Kirensku. Mezi Mongoly se už objevovali také Jakuti. Seznámil jsem se s několika tamními rodáky, Rusy,

jimž jsem vypravoval, že jdu z Krasnojarsku k Ledovému moři. Smáli se, až se za břicha popadali, a říkali, abych nebláznil, že takovou cestu není možno zvládnout. Nedal jsem na jejich slova, nezviklali mě, mé rozhodnutí bylo pevné. Vydal jsem se na další cestu v naději, že svého cíle dosáhnu.

Hned za Vitimskem jsem narazil na obrovské pralesy. Místy se mi šlo špatně, protože cesty se ztrácely a musel jsem jít mezi stromy. Ale nebyly tak blízko u sebe, abych s károu neprojel. Rostly tu stromy s dlouhými lusky, trochu podobnými svatojánskému chlebu. Visely tak nízko k zemi, že jsem je mohl trhat oběma rukama. Stály tu břízy, jedle, smrky, které se splétaly nahore ve větvích v jednotnou, hustou zelenou klenbu. Když jsem se někdy zastavil a hleděl nahoru do korun, až mne hrůza obcházela nad ohromností těch stromů. Prošel jsem později skoro všemi nekonečnými a hroznými pralesy v severní Kanadě a na Aljašce, ale nikdy jsem tam nebyl tak sklíčen a sevřen takovým pocitem vlastní ubohosti proti mohutnosti pralesa jako zde. V některých místech byla zelená střecha věkovitých stromů tak hustá, že jsem musel za bílého dne rozsvítit lampu a pomalu postupovat mezi sloupovím kmenů. V tomto hlubokém šeru byl alespoň příjemný chládeček.

Horší bylo, když jsem narazil na ošemetné bažiny. Ale tu a tam jsem zase našel stezku a sledoval ji, ba potkal jsem dva nebo tři selské vozy. To táhli domorodci do Vitimska na trh. Bažiny byly z dešťové vody, nevznikly rozvodněním řeky Leny, kterou jsem nechal za Vitimskem dosti daleko vlevo.

Půda v pralese je pokrytá mechem, tu a tam se krčí křoviska, všude leží spousta spadlých větví, ty větší jsem musel často odstraňovat, abych mohl projet. Místy leží křížem krážem přes sebe stromy povalené stářím a většinou proměněné v troucheň plnou hmyzu. Ale přes cestu neležely nikdy; viděl jsem na několika místech, že strom kdysi padl přes cestu, ale byl odsekán, aby nevadil při jízdě.

Cesta pralesem netrvala dlouho, asi tři dny pomalé jízdy, pak se stočila z pralesa ven do bažin, kde jsem místy zapadl do bahna po kolena. Ale projet jsem musel. Po bažinách

přišly nové hluboké pralesy. Cestou však mé zkušenosti, odvahy i víra rostly. Člověk narazí na ledacos, před čím chvíli stojí zmaten a neví, co si počít. Ale takových chvílek ubývalo. Velké potíže jsem však míval při cestování pralesy s křovisky, které tvořily vždycky na pokraji lesa neproniknutelný pás, široký někdy padesát, někdy i pět set metrů. Hluboko v pralesě už tahle křoviska nebyla. Někdy jsem se jím musel doslova prosekávat, jestliže jsem chtěl jet dál. Některý den jsem potkal tři i čtyři medvědy. Vždycky jsem hned popadl pušku a byl bych střílel, kdyby medvěd na mne nebo na mého koníka útočil. Ale nikdy se to nestalo, tahle zvířata mi dala pokoj.

Vlky jsem tu nikde neviděl. Bylo léto, v té době táhnou víc k severu. I medvědi se častěji zdržují na otevřených prostranstvích, na rozlehlých paloucích.

Pralesy se táhly nekonečnými rovinami, jen místy jsem viděl po stranách hory, kterým jsem se vyhnul. Řídil jsem se zásadně svým směrem. Tak to šlo týden za týdnem. Potkal jsem vesničky, kde žili Lamuti, Jakuti i jiné kmeny, které jsem ani pořádně neznal. Mluvili však všichni skoro tímž jazykem a všiml jsem si, že mají trochu odlišný vzhled od kmenů jižnějších. Zvláště Jakuti ke mně byli vždycky velmi přívětiví a mnozí z nich mluvili dobře rusky. Obyvatelé, kteří žili v krajinách obklopených v dálce pralesy, se většinou živilo pěstováním lnu. Tím se nejvíce zaměstnávaly ženy, zatímco muži jezdili v létě k řece Leně lovit ryby a zvěř. Když jsem tudy šel, byly v celé dědině vždycky doma jenom skoro samé ženy, které mne zvaly domů, že mne pohostí, a slibně se při tom usmívaly. Ale já jsem zdaleka neměl myšlenky na nějaké milování, byl jsem ušlý a unavený. Zdržel jsem se vždycky jen tak dlouho, abych pojedl trochu ryb, které mi nabídly. Měly i chleba, ale chutnal tak odporně, že jsem ho nemohl jíst. Ostatně jsem se jich štítil, byly to ženy náramně špinavé a páchly. Zvláště Lamutky a Tun-guzky; Jakutky byly čistší. Lid je to hodně chudý.

Ptal jsem se pořád, jak daleko mám ještě do Olekminska, jímž jsem musel projít. Ukazovaly na sever, že ještě velice daleko.

V pralesích, do kterých jsem potom znovu zapadl, jsem k malé radosti na slušné stezce uviděl stopy vozů a sobů. Věděl jsem, že jsem na správné cestě, a opravdu jsem se přesvědčil, že jedu dobře, když jsem narazil na další vesnici. Nakoupil jsem si tu plný vůz zásob, ale měl jsem s tím dost trápení. Zdejší lidé totiž nechtěli peníze, chtěli měnit. Jenže já jsem jim nemohl nic nabídnout, měl jsem samé dobré věci, které jsem potřeboval. Konečně jsem přece nakoupil všechno, co jsem chtěl, a nesmírně lacino. Věděl jsem, že mám před sebou předlouhou cestu do Olekminska a že teď už v pralesích žádná vesnice nebude.

Nastalo putování věčnými a věčnými pralesy a skalami, den za dnem, týden za týdnem. Dva měsíce jsem teď táhl v jediné túře a nemyslel na čas, ztracený a osamělý v neznámých končinách, kde jsem často nevěděl, jdu-li vůbec dobře. Ale věděl jsem, že směr neztrácím. Snad si několik dní zajdu, možná jdu oklikou, ale na sever mířím správně.

Jak jsem žil, jak jsem se živil v těch smutných pralesích sibiřských?

Ráno jsem obyčejně vstal ve dvě ráno a vydal jsem se potichu do křovisek, kde spali zajíci. Tam jsem několikrát praštil holí a zabil jsem jich někdy dvacet až padesát. Stáhl jsem je, složil dole na káře a nasolil, abych měl zásobu na doby, kdy přijdou hubenější kraje. Soli jsem vždycky vezl přes půl metraku. Nasolené maso jsem zabalil do mokrých hadrů, aby dlouho vydrželo. Putoval-li jsem krajinou, kde nebyli zajíci, dělal jsem si z kukuřičné a bílé rezné mouky a předvařovaného másla pleskanky. Také jsem pekl placky z lusků podobných svatojánskému chlebu, pro sebe i pro koníka. Kůň měl tyto lusky velmi rád.

Strach jsem necítil. Pravda, někdy jsem si říkal, co kdybych se tu ztratil, kdybych si zlomil nohu nebo se nějak poranil, kdybych dostal horečku a nemohl dál, že bych tu zahynul bez pomoci, a nikdy by se nikdo nedověděl, že tudy někdo šel a nedošel. Ale den za dnem jsem tak srůstal s pralesy a osamělým životem v nich, že jsem se cítil všude doma, bylo mi tu dobře a nebál jsem se zlého osudu. A když jsem po dnech blou-

děni konečně zase stál na vyjeté cestě a mohl děkovat osudu, že přece jen mě správně vedl, už jsem ani necítil nějakou úlevu, považoval jsem to za samozřejmou věc. Vždyť jsem věděl, že můj cíl je v nedohlednu, že se zase ponořím do pralesů, zase potáhnu pustinami, a pořád a pořád nebude té cesty konec.

Nikdy v životě jsem však neviděl smutnější pralesy než ty, kterými jsem nyní putoval k Olekminsku. Padá tu na člověka tíseň, ba i já, který jsem si zvykl na toto bloudění, sedával jsem tu zvečera smutný a zamyšlený.

Ztracený v krajinách, kde jsem dlouho a dlouho lidskou nohu nepotkal, došel jsem konečně na místa, kde lidé u řeky i v pralesích kopali zlato. Bylo to před Olekminskem. V těchto pralesích jsem dělal strašné okliky, často jsem se vracel a nacházel místa, kde, jak se mi zdálo, jsem už byl. Dobrá nálada mě opustila. Leckdy jsem se mohl dostat za tutéž dobu desetkrát dál. Ale co jsem měl dělat, když jsem pravou cestu najít nemohl? Šetřil jsem moukou a pleskánky jsem pekl jenom z lusků. Chutnaly jako mandle, jedl jsem je rád, ale chyba byla, že jsem po nich vždycky dostal průjem, slábl jsem, a tak moje dobrá nálada byla brzo tatam. Vařival jsem si z lusků také kávu, ale ani tu jsem dobře nesnesl. Často jsem ve voze pod plachtou celé noci vzdychal, sténal a svíral si břicho oběma rukama.

U zlatonosných říček jsem se ptal, jsem-li už blízko Olekminsku. Řekli mi, že ne, že tak rychle vrabec neskáče. Zarmoutilo mě to. Odpočíval jsem poblíž zlatokopečkých táborů a díval se, jak lidé pracují. Zjistil jsem zakrátko, že mezi dělníky bylo mnoho politických trestanců v železech, ostatní pracovali jako námezdní dělníci, většinou pro belgické a francouzské společnosti. Samostatně se tu nikdo nemohl uchytit. Svobodní dělníci pracovali na akord (tj. úkolová práce mzda, oproti mzdě hodinové) a nemohli si zde vydělat denně víc než jeden, nanejvýše dva ruble. Přesto tu bylo všude okolo velmi mnoho lidí jako vždycky tam, kde se zablýskne zlato.

Pro mne tyto zlatonosné řeky měly jedinou výhodu – přestal jsem bloudit; potkával jsem denně lidi a mohl jsem jít pořád nejbližší cestou do Olekminska.

Ale lidí ubývalo a znovu jsem zapadl do osamělých končin, putoval jsem zase dlouhé dny v pralesích, až jsem ztratil všechny cesty. Blížil se pomalu podzim a s ním chmurné myšlenky, co by se stalo, kdybych nevyšel z toho hrozného bludiště dříve, než uhodí zima.

Počali se objevovat vlci, viděl jsem někdy v dálce celé smečky. Ale na konci léta ještě nebyli nebezpeční, při trošce opatrnosti se smečka neodváží blízko.

Jak jsem jásal, když jsem po smutných týdnech viděl mezi stromy před sebou jasné světlo rozlehlých krajín pod volnou oblohou! Konečně opouštím pralesy!

Ale radoval jsem se předčasně. Byly to otevřené tundry, pokryté miliony drobných pahrbků asi půl metru vysokých; cesta vedla pořád nahoru dolů, nahoru dolů, ustavičné kodrcání, místy mizela tundra pod vodou, já jsem však musel projít, šel jsem někdy po paže ve vodě a strkal káru zezadu na ty hrboly, když už koník nemohl. Držel se skoro pořád na pahrbcích, já šel vzadu trochu ze strany a pomáhal jsem udržovat rovnováhu, aby se kára nepřevrátila se vším všudy do bažin.

Dlouho jsem putoval tundrou, cesta se nesmírně vlekla, až jsem se znovu ztratil v pralesích. Tady jsem narazil na domorodce, kteří mi ukázali, kudy nejbližší k Olekminsku. Přicházel jsem do krajiny protkané čistými říčkami, tu a tam se lesklo jezero, na jehož březích lovíli lidé ryby a sušili je. Chodil jsem mezi nimi a přižívoval se. Ryb mi dali dost, byli štědrí, ale jejich ryby byly tak natvrdo sušené, že jsem si je musel rozvařovat. Ale i tak to bylo nechutné jídlo, nebyl jsem na ně zvyklý a nedělalo mi dobře. Byl jsem rád, když jsem se z této jinak krásné krajiny dostal. Jezera, která jsem musel objíždět, a říčky, jimiž jsem se musel pracně brodit, hrozně zdržovaly.

Na dobré půdě, která se prostírala za jezernatou krajinou, jsem pokračoval rychleji několik dní, až jsem konečně před sebou uviděl město. Byl to Olekminsk, městečko obklopené zalesněnými pahorky. Samé malé dřevěné domky, kupící se na břehu řeky Leny, která mi stále ukazovala směr. Zde je to už obrovská řeka; v létě sem přijíždí velmi mnoho lodí, které při-

vážejí zásoby jednak pro městské obyvatele, jednak pro zlatokopy, kterých tu bylo v okolí plno. Na zlatých polích kolem Olekminska pracovaly tisíce lidí.

Ale ani zde jsem dlouho nepobyl, chtěl jsem se dostat co nejdále, než přijde zima. Věděl jsem, že můj nápad použít při tak velké cestě malého koníka nebyl zrovna nejvhodnější; měl jsem si koupit dva silné koně, abych cestoval rychleji. Ale teď jsem si už na dosavadní způsob cestování tak zvykl, že jsem nechtěl měnit.

V Olekminsku jsem se ohlásil na úřadě, u nějakého plukovníka. Prohlédl si moje papíry, pokýval hlavou a řekl, že jsem pro něho právě tak dobrý člověk jako carův bratr, že mám dobrý pas a dobrá vysvědčení. Vidí, jak dobře jsem pracoval v Port Arthuru na válečných lodích, stejně jako na stavbě transsibiřské dráhy, člověk tak pořádný musí dostat všechno co nejlevněji. A tak jsem opouštěl Olekminsk s plnou károu nových zásob, nakoupených opravdu neuvěřitelně lacino.

I za Olekminskem jsem ještě potkal mnoho dobrých lidí, kteří mé zásoby doplnili, a dokonce za to ani nic nechtěli. Tu a tam jsem zahlédl politické trestance.

Pohltily mne znovu nekonečné pralesy. Na jednom místě, kde byl prales nesmírně hustý, jsem jel kolem obrovského stromu, když vtom proti mně zpoza kmenu vyskočil nějaký člověk. Strašně jsem se vyděsil, kolena se mi podlomila a myslel jsem, že poslední chvilka mého života je tu. Neznámý vypadal jako divoch, skočil až ke mně a volal: „Héda! Héda!“ Vzpamatoval jsem se, strhl jsem bleskem pušku z ramene, namířil jsem na něho a vykřikl, že ho ihned provrtám kulkou, jakmile se přiblíží ještě o píd.

Tu se ten člověk usmál, mávl rukou a řekl, abych zbraň odložil, že mi nic neudělá, že mě chtěl jenom pozdravit. Stál jsem chvíli v rozpacích, pozoroval jsem ho, a tu jsem vyčetl z jeho obličejce, že má dobré srdce. Odložil jsem tedy zbraň a povídám:

„U čerta, kde ses tady vzal, na tak ztraceném místě?“

Neznámý se rozpovídal. Byl politický vězeň, uprchl před dvanácti lety, usadil se zde v dubu a tak tu od té doby žije. Ptal

jsem se, odkud má zbraně a jiné potřebné náčiní. Prozradil, že zvěř ubíjí klackem nebo chytá do pastí.

Zavedl mne k svému stromu a ukázal mi zásoby masa i jiných věcí, které tu měl uložené. Byla tu i různá lana, kterými ohýbal stromy. Pak mne vodil po okolí a ukazoval mi, jak důmyslné pasti na zvěř udělal. Byl to ohnutý strom, ukrytý pod haluzemi silnějšího stromu, jenom velmi lehce se držel v ohnuté poloze. Ze stromu visela smyčka. Když šlo nějaké zvíře pod stromem a zakoplo o lano, natažené těsně při zemi, strom se vymrštil a zvíře ve smyčce vyletělo do vzduchu, chycené za krk. Viděl jsem, jaké nebezpečí mi hrozilo. Co kdyby byl můj koník šlápl na takovou past a já ho nedovedl rychle vyprostit ze smyčky? Byl bych tu stál sám a sám, a kdoví, jestli by to nebyl konec mé cesty.

Muž mě vedl zpátky ke stromu. Právě se odkudsi vrátily dvě ženy, špinavé tak strašně, že jsem v životě nikdy nic podobného neviděl. Ze tří čtvrtin byly nahé, kolem těla měly jenom jakýsi pás z listí, opravdové Evy. Kolem nich běhaly nahé děti. Bylo mi smutno při pohledu na ten příbytek, o nic lepší než zvířecí brloh.

Ten člověk mi také ukázal, jak rozdělávají oheň. Třeli dřevo o kůru mezi suchou travou; za tři minuty kůra doutnala a jiskry lítaly do trávy, která se vzňala. Ani nůž ti ubožáci neměli, všechno si dělali z kamene.

Muž mi daroval velký kus medvědího masa, já jsem mu dal balíček sirek, kterých jsem měl vždycky velké zásoby v plechových konzervách. Děkoval mi ze srdce a ukázal cestu, kudy se nejspíše dostanu k pustině Urda, kterou jsem musel projít, chtěl-li jsem do Jakutska. Rozloučil jsem se s poustevníkem a opět jsem se pustil do pralesů. Asi čtrnáct dní poté jsem stál před pustinou Urda.

Je to rozlehlá pustina pokrytá travou a pískem, tu a tam se zvedají vysoké hory. Zahlédl jsem dost zvěře, třeba bobry, vlky, lišky i šakaly, poněkud větší než lišky a podobně trochu vlkům. Ale zvěř se táhla většinou k pralesům, takže mne neobtěžovala. Bylo letos dlouhé léto; teď už sice nastal podzim, ale dosud bylo teplo. O vodu zde nebyla nouze.

Protloukal jsem se tou pustinou, pokud se pamatuji, skoro měsíc; pak přišly rozlehlé roviny, tu a tam oživené mongolskými vesničkami. Táhl jsem několik dní krásnou rovinou, až náhle přešla v tajgu. Byla to bahnitá země, musel jsem být nesmírně opatrný a jet jenom přesně vyznačenou, vykolíkovanou cestou. Ačkoli byly koleje zřetelně vidět, padalo na mne někdy zoufalství, když se náhle přes cestu valila voda; nevěděl jsem, jestli jdu pořád v kolejích a nepřevrátím se se vším všudy v nejbližší vteřině do hluboké bahnité tůně. Po stranách byl řídký les, místy otevřená tundra. Nerad vzpomínám na tuto krajinu, její jedinou předností bylo, že jsem se na ní netrápil dlouho. Měl jsem ji za sebou za čtyři dny.

Byl pozdní podzim, když jsem vycházel z tajgy a blížil se krásnou rovínatou krajinou k Jakutsku, největšímu městu, jímž jsem prošel při svém cestování Sibiří. Snášely se první sněhové přeháňky a za těch osm dní, které jsem potřeboval od tajgy k Jakutsku, jsem se rozhodl, že poblíž přezimuji.

Nešel jsem hned do města, chodil jsem napřed po okolních pralesích a hledal nějaký úkryt nebo opuštěnou chaloupku, kde bych se usadil. Přímo v městě jsem bydlet nechtěl, abych zbytečně nevyhazoval peníze. Tak jsem si v těch říjnových dnech nakonec našel jeskyni, kde kdysi žili asi příslušníci nějakého mongolského kmene. Vešel jsem se tam dobře i s koněm a vozíkem; dobrá kamínka jsem měl, ta jsem s sebou vezl až z Irkutsku. Nasadil jsem troubu, porazil stromy, vyrobil jsem dveře a všechno řádně pospravil. Nasbíral jsem zásoby suchého dřeva, s vozíkem jsem svázel kusy spadlých stromů. Teprve když jsem byl se vším hotov, jel jsem do města. Na cestách už ležel sníh, ale byl příjemný, čistý, mrazivý vzduch.

V Jakutsku, kde jsem si nakoupil zásoby na zimu, lidé hned poznali, že jsem cizí. Kdekdo se mne ptal, odkud a kam. Vypravoval jsem, odkud jdu a kam mám namířeno. Spráskli ruce a všichni tvrdili, že nedojdu, vždyť prý nemám za sebou ještě ani třetinu cesty. Smál jsem se a řekl, že už jsem toho dost prošel a dost zkusil. Projdu šťastně nejen k pobřeží Severního ledového oceánu, ale i dál.

Celkem jsem jel do Jakutska pro zásoby třikrát. Koupil jsem si také kosu, ještě dnes si vzpomínám, že jsem za ni dal rubl a padesát kopejek. U lesa jsem nasekal co nejvíce trávy pro koně. Sice už ležel sníh, ale tráva byla vysoká a mohl jsem udělat velké zásoby.

Uhodila zima a já tu se svým koníkem poustevničil. Ale protože jsem byl na samotu zvyklý, necítil jsem smutek a čas mně rychle ubíhal. Zima nebyla krutá, i když to ovšem nebyla naše česká zima, ale sibiřská.

V březnu jsem vyrazil dobrou cestou, vyjetou ve sněhu soby a saněmi, do Jakutska, nakoupil jsem si živobyčí, neotálel jsem a vydal se dál na sever. Mým cílem bylo městečko Sigalava.

Už si ani dobře nevzpomínám na všechna větší i menší dobrodružství, která mne potkala na této cestě. I má dobrá paměť tu a tam vynechává, vždyť je tomu už celý lidský věk. Nebyla to krátká cesta a nevykonal jsem ji ani včera, ani před rokem. Když jsem přišel později na sever, měl jsem příležitost stokrát a stokrát vypravovat v táborech lovců v severní Kanadě, na Aljašce nebo na palubě velrybářských lodí o svém putování. A jen proto, že jsem znal svou sibiřskou historii skoro z paměti, mohu ji vykládat ještě dnes, po tolika desítkách let, stručně sice a možná s omyly, ale přece jen v hlavních obrysech správně.

Rád bych zde také něco připomněl. Lidé na severu, kteří se vyznali v mapách, i moji rodáci doma, pokud sledovali podle mého vypravování mou cestu Sibiří, se divili, jak často jsem si zacházel, jaké nepochopitelné okliky jsem dělal a kolik času jsem někdy na jednotlivé úseky spotřeboval. Hezky se to říká. Ale pusťte člověka, který nerozumí mapám, kterého vede jenom slunce a odhodlání – pusťte ho v Krasnojarsku a řekněte mu, aby došel k Severnímu ledovému oceánu! A sledujte pak, usazení na pohodlných židlích, v teple a uprostřed pohody, jeho křivolakou cestu!

Vím dobře, že jsem si zacházel. Ale jel jsem pro vlastní potěšení, chtěl jsem poznat co nejvíc světa, co nejvíce lidí; byla to vandrácá krev, kterou jsme měli v rodině, která zahrála i mého

bratra do nitra Austrálie, kde zmizel, a která mne teď proháněla sibiřskou pevninou, jak bůh dal.

Cestou z Jakutska do Sigalavy jsem šel krajinami, kde žily vesměs mongolské kmeny. Bílé lidi jsem tu neviděl vůbec, jen tu a tam v nějaké větší osadě vládního úředníka nebo důstojníka. Na vesnice, rozptýlené po pralesích, si vzpomínám matně, pak až na městečko Kiriliach. S řekami jsem zde nemusel zápasit, ani s bažinami. Pamatuji se, že jsem jel místy po zamrzlých jezerech.

Zmíním se o podivných návycích různých kmenů, na které jsem narazil. Rozčtvrtili přede mnou ženu, na kterou jsem promluvil a kterou jsem na vybídnutí náčelníka nechtěl pojmout za manželku. Jindy jsem zase přišel do vesnice, kde právě jedna žena těžce onemocněla. Zrovna když jsem procházel kolem, vynášelo ji několik mužů pod širé nebe, rozpárali jí břicho, položili na saně a jeli s ní na místo, kde bylo samé bahno. Tam ji pohodili.

Byl jsem polomrtvý hrůzou, když jsem to viděl, chtěl jsem do nich hned střítet, ale bylo jich příliš mnoho a bál jsem se, že by mne usmrtili, kdyby se mi nepodařilo všechny postřítet. Raději jsem jel honem dál.

V jiné krajině, několik týdnů cesty za Jakutskem, jsem šel vesnicí, kde právě pohřbívali jakéhosi domorodce. Ti lidé zabili jeho soby, rozsekali je na kusy a jeli s tím vším na bahnitou půdu. Tam hodili mrtvého, za ním sobí maso a všechno, co nebožtíkovi zaživa náleželo. Hřbitov tu nebyl, mrtvé prostě házeli do bažin. Když jsem po válce vykládal na severu polárníkům o svých dobrodružstvích a zmiňoval jsem se i o těchto kmenech, řekli mi někteří, že tudy šli v poslední době a že dnes je v těchto smutných krajích lepe. Bolševici se prý o zdejší zapadlé kmeny starají mnohem líp než carská vláda, takže dnes se i zde pohřbívá do země v truhlách a různé hrozné zvyky pomalu vymírají. Také v trestaneckých stanicích nejsou vězni. Slyšel jsem to rád, protože na tyto kraje vždycky vzpomínám s husí kůží na zádech.

Mám však na tyto kmeny také vzpomínky veselejší. Tak mě jednou v jedné vesnici pozvali Čaučové (Čukčové) na noc do své *šemulpy*, chaloupky s baňatou střechou. Tehdy jsem jejich pozvání přijal, protože bylo venku dosti chladno. Řekli mi, abych se svlékl. I tomuto přání jsem vyhověl, protože tu bylo velmi horko. Když jsem si lehl a předstíral, že spím, slyšel jsem, jak prohledávají mé kapsy; všechno vytahovali, všemu se divili, ale vše zase dali zpátky do kapes, ani zápalka se neztratila. Mongolské kmeny na severu vůbec nekradou, přesvědčil jsem se o tom nejen na Sibiři, ale hlavně později u Eskymáků na Novosibiřských ostrovech i v nejsevernější Americe.

Byl už červen, když jsem dosáhl Sigalavy, malého městečka uprostřed rozlehlých tunder. Cesta dále byla dobrá, překrásně ujetá soby, putoval jsem rychle k Verchojansku. Jelo se mi pohodlně, neměl jsem žádné starosti a cesta krásně ubíhala. Potkával jsem různé mongolské kmeny, ani už sám nevím, jak se jmenovaly. Nemohl jsem se s nimi domluvit, protože nikdo z nich neuměl rusky. Každý mlel po svém, jen když jsem se zeptal: „Verchojansk? Verchojansk?“ – ukazovali na severovýchod a smáli se: „Verchojansk! Verchojansk!“

Vypočítal jsem si, že jsem už blízko Verchojansku, a liboval jsem si, jak jsem se sem šťastně dostal. Věděl jsem, že už putuji za polárním kruhem. Všechno kolem mne nasvědčovalo, že jsem daleko na severu.

Jak se hned ukázalo, byla to radost předčasná. Znenadání jsem narazil na obrovskou řeku, o níž jsem neměl nejmenšího tušení. Byla to, jak jsem se dověděl později, řeka Jana. Byla rozvodněná, vzdutá hladina se divoce řítila k severu, druhý břeh byl ode mne na kilometry daleko. Stál jsem tu jako hromádka neštěstí. Co teď? Teď jsem v koncích.

Nikde nikdo široko daleko, o brodu přes takový veletok nemohlo být řeči. Chodil jsem dlouho sem a tam, po přívozu taky ani památky. Přemýšlel jsem. Nemohu zde přece zbůhdarma sedět a čekat, až řeka zamrzne!

Konečně jsem dostal šťastný nápad. Vyndal jsem náčiní, všechny potřebné nástroje, a začal jsem kácet stromy. Není jiné

cesty, než sroubit si vor. Do klád jsem provrtal díry, pak jsem nasekal silné kolíky a použil je místo hřebíků, protože tak velké hřebíky jsem neměl. Na stavbu voru jsem spotřeboval jistě nejméně čtyřicet metrů dřeva. Byly to tři řady stromů nad sebou, aby koník nestál ve vodě nebo aby ho kalné vlny nespáchly. Několik dní jsem se hmoždil s vorem, roubil jsem ho vedle řeky na jiných dvou kládách, které vedly jako koleje do vln. Když jsem byl hotov, dostal jsem na vor koníka i káru a opatrně jsem odstrkoval vor ráhnem dále na hladinu. Když už se začal trochu zvedat a stáčet pomalu do proudu, skočil jsem na vor, naposledy odrazil a řídil jsem jej dál a dál od břehu. Tak jsem tu stál, opřený o káru, lesy ubíhaly dozadu a voda šplouchala o boky voru. Koník stál tiše, já jsem cítil velký klid a byl jsem pyšný na vor. Zajel jsem do nejhlubšího proudu, protože první chvílky plavby mne přesvědčily, že vor je dobrý a pevný. Letěl jako střela vpřed na sever. Dívám se a říkám si, jak to asi dopadne. Napadlo mě, kolik měsíců cesty bych si byl ušetřil, kdybych plul od Kutské pustiny do Jakutska po řece Leně. Jenže to nebylo možné, protože bychom byli s koníkem umřeli hladu. Po březích Leny jsou všude, jak jsem už řekl, neproniknutelné houštiny. Kde bych pásal koně a lovil zvěř? Teď mi však nezbylo než se do takového dobrodružství pustit.

Řeka tu byla velice široká. Plul jsem po ní čtyři dny, držel jsem se druhého břehu, abych mohl na příhodném místě přistát. Čtvrtého dne dopoledne vidím na levém břehu domečky, blíží se městečko, jsem ve Verchojansku! Jenže radost mi rázem zkalila zlost a stud. Město leželo na břehu, kde jsem byl, když jsem stavěl vor. Mohl jsem tedy klidně jít podle řeky několik dní na sever, a byl bych došel do Verchojansku, aniž bych musel stavět vor. „Nu, co na tom,“ řekl jsem si, „sláva bohu, že jsem se sem přece šťastně dostal.“ Ze všech sil jsem řídil vor zpět k levému břehu.

Byl jsem však tak blízko pravému, že jsem celou šíří rozlité řeky nemohl zdolat za tak krátkou dobu. Zoufale jsem se popadl za hlavu, když jsem viděl, jak město ubíhá vzadu po mé levé ruce. Řeka mě nesla dál a dál, až město zmizelo v obrov-

ském zákrutu veletoku za hradbou houštin na břehu. A pořád na sever a na sever.

Konečně jsem se dopracoval k nešťastnému břehu, ale kvůli houštinám jsem nemohl přistát. Znovu jsem odrazil, zkoušel to na jiném místě, zase marně, musel jsem odrazit a znovu hledat.

Teprve asi šest kilometrů za Verchojanskem jsem našel místo, kde pás křovisek byl užší. Tady jsem vystoupil, posadil jsem se na břeh a proklínal hlasitě své neštěstí. Nakonec jsem se rozhodl, že se křovisky prosekám. Dva dni jsem si rozdíral ruce a sekal a sekal, až jsem si tímto neřádem prosekal stezičku, kudy jsme společně s koníkem vytáhli káru na rovnou půdu. Sbohem, milý vore, a teď zpátky do Verchojansku!

První, co jsem ve Verchojansku zjistil, bylo, že je zde převozník. Mohl jsem tedy zůstat klidně i na druhém břehu a nechat se převézt do města. Takže od začátku až do konce jsem se s řekou Jenou trápil úplně zbytečně. Nechtějte vědět, jak mi bylo, když jsem to zjistil... V městě jsem se setkal s mnoha bílými lidmi, i Američané tu byli, a všem jsem vypravoval o svém dvojím neštěstí. Někteří se hlasitě smáli, ale většina mne litovala. Nakoupil jsem si potřebné věci a dal jsem se převézt na východní břeh. Když jsem převozníkovi dával rubl za převoz a vyprávěl mu, co jsem všecko udělal, abych se dostal tam, kam nyní pohodlně jedu, spráskl ruce a ani si nechtěl rubl vzít.

Konečně jsem byl tedy na druhém břehu. Teď jsem už nesměl dál na sever. Dověděl jsem se, že v těch krajinách nejsou u Severního ledového oceánu lodě, které by mne zavezly na Novou zemi nebo na ostrovy Země Františka Josefa. Musím na východ do oblasti řeky Kolymy a ještě dále na východ až k Beringově úžině, jedině tam mohu najít kapitány, kteří by mne jako pomocníka na lodi dopravili výše na sever.

Asi tři dni za Verchojanskem jsem ještě narazil na malou vesničku, kde žili Jurteni a hrstka Ochutů. Byli to dobří lidé, žili v chaloupkách splených z hlíny a lišejníku. Takové domečky jsem viděl poprvé. Pozoroval jsem ty lidi, jak žijí. Koně neměli, jen soby, ale dojili ovce a z jejich mléka dělali velmi chutné sýry. Nakoupil jsem si hodně sýrů do zásoby a naplnil vozík

živobytím, protože mi říkali, že teď půjdu věčnými pustinami. Pobuzovali mne však, abych se nebál, že tam není dravá zvěř, projdu docela jistě šťastně, vydrží-li mi zásoby.

Ještě asi pět dní jsem šel pěknou krajinou, pak se však ztratily všechny stopy a nebylo ani památky po nějaké vyjeté koleji nebo po otisku sobího paznehtu.

Mým cílem byla osada Šatinak. Ta cesta neměla konce. Když jsem tam konečně dorazil, byl jsem tak unaven, vysílen a zničen, že jsem sotva stál na nohou. Třásl jsem se, nemohl jsem se zahřát, hned mnou zase cloumala horkost a drkotaly mi zuby. Dovlekl jsem se k úředníkovi na kozácké stanici a řekl mu, že jsem uštváný a nemocný, že jdu z Krasnojarska k Ledovému moři, ale asi tam nedojdu, je to se mnou zlé. Úředník mi nabídl, abych si tu několik dní odpočinul, určitě to zase přejde, asi mám horečku z únavy. Chtěl vidět moje papíry. Ukázal jsem mu je, pokýval hlavou, všechno bylo v pořádku. Přidělil mi místo v jakési chatrči. Nevím, kdo tam dříve žil, ale smradu tam bylo, že se člověk mohl zadusit. Udělal jsem si na slámě lůžko, konečně jsem nechal venku, aby se pásal na krásné trávě, která tu rostla na nedohledné rovině, svalil jsem se a spal jsem a spal pět dní a nocí s kratičkými přestávkami, kdy jsem dal jenom něco do úst a obrátil se na druhý bok, abych spal dál.

Konečně jsem se vzpamatoval a odpočinul si. Co mi zbývalo než táhnout dál?

Pěkná cesta byla ze Šatinaku do osady Sylvitar. Asi dva týdny za Šatinakem jsem narazil na řeku Indigirku, ale dostal jsem se na druhý břeh snadno, protože řeka zde nebyla široká, voda byla právě opadlá a jenom na jednom místě mi sahala po ramena. Na druhém břehu jsem však přišel na mokrou mechovitou půdu, kde se vozík bořil místy až po nápravy. Nikdo si nedovede představit, jaké to bylo trápení. Pomáhal jsem koníkovi, sám jsem točil celý den kolem za loukoti, ale přesto jsme neudělali za den víc než nějaké tři kilometry. Když jsem se za několik dní dostal z této prokleté krajiny, dopřál jsem si nějaký ten odpočinek a pak jsem pokračoval schůdnějšími končinami.

Do Sylvitaru jsem to však už nestihl, předešla mne zima. V poslední době jsem putoval v polárním soumraku, sníh padal den ode dne víc a víc a bylo mi jasné, že se musím usadit v nějaké dědině, které jsem tu a tam viděl. Jedna se mi líbila, pěkně na břehu řeky, žilo tam jen asi dvacet lidí, tady jsem přezimoval.

Bydlel jsem se svým koníkem v malé chaloupce, pěkně spolu v jedné světnici. Aspoň mě pěkně zahříval. Žil jsem tu pár měsíců a měl jsem příležitost poznat obyvatele vesnice. Často ke mně chodily na návštěvu domorodé ženy, hlavně mladé. Všechny však vypadaly tak, že bych jim nebyl podal ani prst. Ale trpěl jsem jejich návštěvy, naslouchal jejich žvatlání a trochu se přiučoval jejich jazyk. Až jednou jsem byl překvapen jejich zvláštním jednáním. Podivně mrskaly rukama, jako by po sobě házely nějaké neviditelné věci, a přitom se hrozně smály. Nevěděl jsem, co to znamená, až když jsem se podíval blíž, poznal jsem, že po sobě házejí vši. Zděsil jsem se a všechny hned vyházel. Jenže to už jsem byl plný vši a měl jsem co dělat, než jsem se jich zbavil. Důkladně jsem se umyl, vyvařil šaty, a tak se ten neřád ztratil. Ale ženské návštěvy jsem od té doby nepřijímal.

Tamní ženy měly ještě jiný podivný zvyk. Překusovaly velké blechy, polovičku spolgly, tu druhou na mě hodily. Ptal jsem se mužů, co tohle bláznovství znamená. Smáli se, ty ženy jsou do mne jistě zamilované! Opravdu podivné vyznání...

Toho roku přišlo brzy krásné jaro. Už v únoru jsem odjel na Sylvitar, kam jsem dorazil za šest neděl. Obyvatelé byli Mongolové. Měli dokonce nějaké obchůdky, ale maličké. Znovu jsem naplnil vozík živobytím a pustil se k řece Kolymě. Dověděl jsem se, že na ní leží postupně tři Kolymsky: Vrchní, Střední a Nižní. Domorodci mi vypravovali, že kolmo k této řece se od západu k východu táhne pohoří, kterým bych sotva prošel. Napadlo mne tedy, že jakmile narazím na Kolymu, znovu si sroubím pevný vor a pojedu po ní až do Nižního Kolymsku. V této krajině už rostlinstvo není tak bujné jako při řece Leně a nebudu mít tedy takové problémy dostat se na břeh, aby se kuň napásl a já abych ulovil nějakou zvěř.

Jakmile jsem narazil na Kolymu, začal jsem porážet stromy. Věděl jsem, že řeka mě ponese na sever stovky kilometrů, vor tedy musí být důkladný. Udělal jsem ho mnohem pevnější než ten před Verchojanskem a vydal se na další pouť.

Tři měsíce, které jsem na tomto voru strávil, představovaly krásný odpočinek. Na vodě jsem zůstával i v noci. Vždycky večer jsem přivázal vor u břehu k nějakému stromu, aby ho voda nesebrala a někam neodnesla, a tak jsem spal pod plachtou na vozíku. Ráno k páté jsem si našel mělké místo při břehu a pustil koně na pastvu. Pásl se dvě hodiny a já si zatím uvařil jídlo na celý den. O sedmé jsme vyrazili na další cestu.

Trvala dlouho proto, že jsem se často dostal do takových vírů, až to dalo někdy i tři dny práce, než jsem se zase dostal do proudu. Mimo to plují na Kolymě místy při obou březích takové spousty dříví, že vor lze řídit jenom s velkou obratností mezi naplavenými spoustami. Někdy se dříví vrší do takové hromady, že kdybych do ní vrazil, znamenalo by to konec voru a asi i konec můj. Výše na severu však svírají řeku z obou stran hory, vodní tok je už hlubší a prudší, dříví se neudrží na jednom místě ve větším množství, a proto se pluje snadněji.

Nejprve jsem projel Vrchním Kolymskem, kde jsem doplnil zásoby, a nezdržel se. Bylo to malé městečko s trestaneckou kolonií. Viděl jsem tu však trestance, kteří žili volně se svými rodinami a sedlačili. Nesměli se však vrátit do vlasti, museli žít na přidělených polnostech. Na venkově za Kolymskem byli domorodci většinou zemědělci. Zde jsem také narazil na několik Rusů, kteří mi darovali živobytí a povzbudili mě, že prý k cíli nemám daleko. Jestliže jsem došel až sem, musí být hračka dostat se odtud k Severním ledovému oceánu.

Cestou po řece jsem dosti oživenou krajinou dospěl ke Střednímu Kolymsku. Za městem v opuštěné chatrči, kde kdysi bydleli asi nějací Mongolové, jsem týden odpočíval. Stála ne daleko cesty, kudy chodívala pošta na sever do Nižního Kolymsku. Kdybych byl měl soby, mohl jsem se přidat k Lamutům, kteří s poštou jeli, a dostal bych se bezpečně a rychle do Nižního Kolymsku.

Ale co s koníkem, který chudák dovedl jít jen zvolna? Sobům by nestačil ani minutu. Vždycky jsem se díval se závistí, jak ta zvířata uhánějí. Ale neměl jsem proto svého koníka méně rád, naopak.

S poštou jezdávalo šest sobů, jeden vozík nebo saně a dva lidé. Jeden z nich byl poštovní zřízenec, druhý se staral o soby. Oba Lamuti znali dobře cestu a urazili denně, jak mi řekli, přes čtyřicet verst (42,7 km). Vykládali mi, že sobi potřebují hlavně tundru, kde rostou lišejníky. Těch prý je na cestě všude dost.

Po týdnů odpočinku jsem šel do města Střední Kolymsk, které leží na řece v rozlehlých pláních.

Stala se mi tu zvláštní příhoda. Nebyl jsem jediný světoběžník, který se tady v těch dnech objevil. Potkal jsem se tu s jedním Francouzem, hubeným dlouhánem, který šel z Francie pěšky do Ameriky. Neměl koně ani povoz, jenom veliký rannec na zádech. Nabízel jsem mu, aby cestoval se mnou, že nám bude oběma veseleji, ale nechtěl; říkal, že já postupuji příliš pomalu, on musí co nejrychleji, protože jde o vysokou sázku. Nesmí si dovolit přezimování, zacházky, nic takového, musí jít a jít a jít, nesmí ho zastavit žádná řeka, žádné hory, pořád musí vpřed. Po letech, když jsem byl na Aljašce v Nome, jsem se ptal, zda tudy nešel. Všichni se na něho pamatovali a věděli, kdy dorazil do Nome. Takže zatímco já jsem vycházel z Nižního Kolymsku, on už dávno odjel z Nome parníkem do San Franciska. Byl to borec!

Cestou ze Středního Kolymsku na Nižní Kolymsk jsem často neviděl podle řeky dlouho a dlouho živé duše. Jen tu a tam byla nějaká rybářská osada, samí Mongolové. Zde už nebyly husté pralesy, pouze občas les podle vody. Ale i když tu bylo tak pusto, neměl jsem nouzi o potraviny. Zatímco se koník pásl na břehu, strílel jsem v nízkém křoví u vody ptáky, kterých tu byla nesčetná hejna. Jednou ranou broky jsem jich někdy srazil na desítky. Ale nikdy jsem se lovem příliš dlouho nezdržoval, spěchal jsem; dny se krátily a já chtěl být v Nižním Kolymsku, než uhodí zima. Věděl jsem, že tam budu muset přezimovat. Liboval jsem si, že jsem připadl na nápad s vorem, zvláště když

jsem viděl vysoké pohoří po obou stranách řeky, jak se táhne do nedohledna na východ i na západ. Tudy bych prošel ztěžka, byl bych musel ty hory objíždět a kdo ví, kam bych se byl dostal a kdy bych se do Nižního Kolymsku dostal!

Cestou jsem narazil ještě na šest komunistických vesnic. Bydleli zde političtí trestanci, žijící už dlouhá léta na svobodě. Někteří z nich byli dokonce potomci trestanců, kteří zde žili před sto lety. Tak mi aspoň vypravovali. Vesměs byli v těch vesnicích hodní lidé a žili zde opravdu, pokud jsem mohl vidět, všichni jako rovný s rovným, nebylo tu ani boháčů, ani chudáků. Všichni říkali, že jsou tu šťastní. Vesměs byli pomíchaní s mongolskou krví.

Stále častěji se vyskytující rybářské osady na březích dávaly tušit, že se blíží Nižní Kolymsk. Domorodci mne upozorňovali, že až ke Kolymsku je cítit na Kolymě příliv a odliv Severního ledového oceánu. Byl jsem trochu vzrušen. Věděl jsem, že odtud k Beringově úžině mám ještě daleko, ale hlavní věc je, že dosáhnu co nejdříve pobřeží vytouženého oceánu!

Přistál jsem tedy v Nižním Kolymsku a opustil vor, který mne tak dlouho nesl na vlnách Kolymy, a vydal jsem se do města. Dostal jsem nocleh u jednoho hostinského. Zajel jsem tam s károu, nakrmil koně a šel jsem si prohlédnout město. Bylo tu živo, na řece byl malý přístav, kde kotvily lodi, připlouvající asi od moře. Vycházely tu i noviny, setkal jsem se s novináři, vypravoval jsem jim o své cestě a zanedlouho jsem se dočetl, jaký podivín přibyl do města od Krasnojarsku. Novináře, kterým jsem vypravoval o své cestě, jsem také prosil, aby mi pomohli sehnat laciné živobytí, bylo tu totiž už hodně draho. Proto jsem nechtěl přezimovat ve městě. Hostinský žádal za nocleh příliš mnoho, a to bych ještě musel spát ve stáji s cizími koňmi a o to jsem nestál. Samozřejmě bych si ve stáji nemohl udělat oheň. Tak jsem si řekl, že si raději sroubím někde za městem chatrč a tam budu do jara. Nakoupil jsem si živobytí na celou zimu a vydal jsem se asi deset kilometrů za město směrem k severu. Všude po břehu byly rozesety rybářské chatrče, všude bylo vidět domorodé rybáře. Bylo tu taky

hodně opuštěných chýší, a tak jsem si vybral jednu, stojící stranou, kde mě nebudou domorodci obtěžovat, a tady jsem šťastně přežil další zimu.

Poprvé jsem viděl polární záři v plné síle. Žasl jsem, co všechno příroda dokáže. Ale nebál jsem se toho jevu, věděl jsem, že z podobných zážitků se budou nakonec skládat moje zkušenosti a že vše, v čem dnes vidím zázrak, pro mě bude později tak všední, jako je západ a východ slunce.

V polovině března jsem zajel do města, pořídil si pořádné zásoby a důkladně se vyptal na další cestu. Řekli mi, že mezi pobřežím a horami se pohodlně dostanu k osadě Čimtse, odkud není daleko na ostrov Koljučin, kde přistávají také velké rybářské lodi plující do Ledového moře. Snad mne nějaký kapitán vezme. Všichni do jednoho mě však upozorňovali, abych si co nejdříve koupil soby, s koněm od Čimtse nebudu moci jet, protože pro něj nebude pastva.

Cesta do Čimtse uběhla bez obtíží, rychle a bez příhod, které by stály za řeč. Cestou jsem potkával zástupy domorodců, kteří táhli na trh do Kolymsku. Sníh ležel ještě na rovinách i na skalách, které mne provázely po pravé ruce, směrem k jihu.

Až jednoho dne, co nevidím – nalevo leží obrovská nekonečná bílá plocha, valouny ledu, jejichž hrany svítí v slunci jako jiskry. Severní ledový oceán – můj cíl, místo, kde jsem hodlal začít nový život a hledat štěstí! Představoval jsem si ho, přiznávám se, trochu jinak. Netušil jsem takovou divokou krabatinu. Místy byla ledová pláň rovná, místy se zdvihal led do dlouhých, divoce rozbitých a rozeklaných pásů.

Opustil jsem zase pobřeží, abych šel po pohodlnější cestě. Den ode dne jsem jasněji viděl, že zeleně ubývá, budu se muset opravdu s koníkem rozloučit. Při pomýšlení na tohle loučení se mi svíralo srdce. Když jsem v polovině dubna dorazil do Čimtse, zajímal jsem se, kde bych dostal lacino soby nebo psy. Jeden bývalý carský úředník mi poradil, abych zašel k domorodci, který se živí chovem sobů a prodává je velmi lacino, a sám mě k němu zavedl. Koupil jsem si čtyři soby, pěkně urostlé samce, a saně, on ode mne odkoupil mého koníka i káru. Do-

platil jsem mu ještě čtyřicet carských rublů. Slzy mi tekly, když jsem se s koníkem loučil, vždyť se mnou prožil tolik těžkých let a byl mi vždycky dobrým a často jediným přítelem!

Koupil jsem si ještě stan, kožešinový oblek, všechno, co je potřeba pro život v těchto krajích, a ještě jednou se vrátil k chovateli sobů. Dal jsem koni sbohem a pomalu odjížděl s novým spřežením. Ohlížel jsem se, kuň stál, díval se za mnou. Pořád jsem se obracel a dával mu rukou sbohem, až zmizel. Častokrát jsem i po mnoha letech přemýšlel, co ten obchodník asi s koníkem udělal, jestli ho zabil, nebo zda ho ještě upotřebil k tahu. Ale nikdy jsem se už na ta místa nevrátil.

Obchodník se soby mne před odjezdem upozornil, že musím dbát na to, abychom aspoň jednou za den našli místo, kde bych mohl soby napást. Jakmile se sob den nebo nejvýš půldruhého dne nenažere, svalí se a ani se nehne. Stalo se prý už, že nešťastný majitel sobího potahu musel nakonec soba naložit na saně a táhnout ho, chtěl-li se dostat k lidským obydlím nebo k tundře. Mnoho lidí prý už tak i zahynulo, protože se k tundře včas nedostali. A natrhat lišejník do zásoby nepomůže, sob nežere to, čeho se dotkla lidská ruka.

S obavami jsem vyrazil k ostrovu Koljučin. Pane bože, dodnes vzpomínám, jak jsem byl ohromen, když se sobi rozběhli. Seděl jsem na saních jako pán a letěli jsme s větrem o závod po zasněžených pláních. Cestoval jsem takhle nejméně pětkrát rychleji než s ubohým Ponym. Ale přiznávám, že jsem nikdy za svého putování po Sibiři nezažil tolik hrůzy, ani ve chvíli, kdy jsem byl koněm probuzen uprostřed pralesů, obklopen kruhem zelených světél vlčích očí, jako teď, kdy jsme uháněli o překot a já někdy k večeru nikde kolem neviděl tundru. Často jenom skála a sníh a led, mnohdy jsem se loučil se životem. A přece i zde mi přálo štěstí, vždycky jsem nakonec tundru našel.

Často jsem pozoroval soby, jak podivně se pasou. Někdy spásali lišejník s velkou chutí, ale najednou přestali, odvrátili se a hledali o kousek dále, kde se zase pustili do jídla. Vrtalo mi to hlavou, proč na některém místě žerou a na jiném ne, vždyť přece lišejník je všude stejný. Někdy jsem klekl a hrabal jsem se

v lišejníku, prohlížel jsem ho ze všech stran, jestli se liší od lišejníku několik kroků odtud. Ale nepřišel jsem na to, podle mě byl všude stejný. Zkrátka jsem se ve svých sobech nevyznal.

Ale brzo jsem si je zamiloval, opravdu jsou člověku prospěšní. Domorodí obyvatelé severu, tedy ti, kteří se doslechli o křesťanství, o znamení kříže, považují soba za posvátné zvíře, protože má v noze jednu kost podobnou tomuto znamení. Ne, já jsem je opravdu neměl rád pro tuhle kost, byl jsem jim prostě vděčný za to, jak rychle mě vezou k cíli.

Ke Koljučinu jsme přijeli za týden, ale oceán byl ještě všude zamrzlý; a tu jsem viděl, že tu vlastně nemám co dělat, že v této době sem velrybářské lodi jistě nepřijedou. Naštěstí jsem ne-daleko Koljučinu, ještě na pevnině, potkal menší výpravu lidí, kteří táhli na zlatonosnou řeku Anadyr. Popsali mi přesně cestu směrem k jihu a obdarovali mě. Vždycky mě potěšilo, když jsem potkal lidi, v nichž jsem budil důvěru. Byl to bezmála div, vždyť za ty roky, co jsem putoval Sibiří, už jsem skoro ani nevy-padal jako člověk. Dlouhé vlasy a vousy, ošlehaný větrem a ne-časem, připomínal jsem spíše nějakého divocha.

Rychle jsem jel na jih. Lidé, s nimiž jsem se tu a tam potká-val, mi líčili země a ostrovy kolem Beringova moře, a já jsem se rozhodl, že než led z oceánu zmizí, tak ty kraje objednu. Především jsem chtěl navštívit ostrov svatého Vavřince, kde žijí Eskymáci, které jsem nikdy neviděl, pak ostrov Vladimír, který leží v jeho sousedství, a konečně mne lákala řeka Anadyr.

Projel jsem nejvýchodnější cíp asijské pevniny bez nehody, protože jsem znal podle popisu dobře cestu, kde je dost tundry. Zanedlouho jsem stanul na březích zamrzlého Beringova moře a pustil jsem se po ledě na ostrov svatého Vavřince.

Při jízdě po ledě jsem poznal také stinné stránky střelhbitého trysku sobů. Letěli po ledě jako ďábli, až saně na nerovném po-vrchu poskakovaly. Někdy vjeli na led, který se znenáhla zve-dal a vzápětí příkře padal. Jakmile sobi na takové místo vletěli, nemohli na pokraji náhle klesající ledové bariéry zastavit a řítili se dál, takže saně i se mnou letěly několik metrů vzduchem. Při dopadu na zem mi to div nevyrazilo dech. Nedovedl jsem z po-

čátku udržet dobře rovnováhu, a proto se mi několikrát stalo, že jsem při dopadu saně převrátil a jel jsem po břiše ještě hodně metrů po ledě dál, křičel na soby a proklínal je. Pak jsem musel posbírat věci, které se po ledě rozletěly na všechny strany. Později jsem se ovšem naučil zvládnout i tenhle styl jízdy a nezaskočil mě ani velmi špatný led, pokud ovšem ledové vyvýšeniny nesahaly do takové výšky, při níž je třeba volit jiný způsob jízdy, kterému jsem se později také naučil a o kterém se ještě zmíním.

Na jižním břehu ostrova svatého Vavřince jsem potkal první Eskymáky. Byl jsem příjemně překvapen. Byli to sympatičtí lidé, rozšafní, celí v kožešinách, někteří uměli dobře rusky a velice se zajímali o mou cestu. Byli to ovšem Eskymáci civilizovaní. Také na sousedním ostrově Vladimir jsem potkal dobré a rozumné Eskymáky. Žili v malých chaloupkách.

Když jsem jim vypravoval o své pouti, rozvykládali se o poměrech v těchto končinách. Při řeči jsme zavedli hovor až na zemětřesení. Kdysi jsem se dočetl, že v severovýchodní Asii je mnoho sopek a že dříve jich bylo ještě víc. Řekl jsem, že podle knih tady bylo mnoho osad zničeno zemětřesením a že některé úplně zmizely ze zemského povrchu. Jeden starší Eskymák horlivě přitakával a hned mi sdělil, že i na ostrově Vladimir jsou místa, kde mohu vidět stará zasypaná eskymácká městečka, Na Aljašce ostatně prý také. Na ostrově Vladimir zná prý všechna ta místa, a kdybych šel tamhle mezi skaliska na pobřeží, uvidím některé pohřbené osady. Když se nabídl, že mě doprovodí, pustil jsem soby na pastvu a šel jsem s ním. Na jednom místě byl vysoký příkrý břeh, pod ním bylo vidět, jak z ledu, z mělkeho dna trčí silné zdi pradávných obydlí. Záliv zde byl krytý před bouřemi, a tak se chatrče, které byly z poloviny pod vodou, uchovaly. Můj průvodce říkal, že tu asi stály domky na úpatí hor, které se při velkém zemětřesení nebo sopečném výbuchu sesuly pod hladinu mořskou. V létě, když není led a hladina je tichá, je prý vidět mnoho domků pohlcených mořem. Viděl jsem na zdech otvory, kde asi byla okna nebo dveře. Ptal jsem se Eskymáka, jestli uvnitř zůstaly nějaké původní věci.

Prý určitě ale nikdo z Eskymáků nic nehledal, protože co patřilo živým, patří i mrtvým, a nikdo jim to nesmí brát. Je tu prý asi třicet zatopených eskymáckých osad.

Nedaleko odtud mezi skalisky mi Eskymák ukázal několik jeskyní, tam prý je také mnoho starých věcí, ale ani tam nikdo nepátral. Ačkoli jsem hořel zvědavostí podívat se, co je uvnitř, musel jsem se s Eskymákem vrátit. Ovšem zvědavost mi nedala. Rozhodl jsem se zůstat tu ještě jeden den a podívat se do těch děr sám. Druhý den jsem lezl mezi skalami a s lampou v ruce jsem prohlížel jeskyně a našel mnoho zajímavých věcí. Hned v první ležely ztřeřelé kožešiny a kosti, ve všech jeskyních byl velký nepořádek. U vstupu byla vždycky v zemi díra, tam asi udržovali oheň. Všecko, co jsem později našel, bylo velmi zachovalé, protože do jeskyně voda nepřijde a je tu stále chladno. Rozhrabal jsem hromady rozpadávajících se hadrů, zadržoval při tom dech, a co chvíli jsem vyběhl ven, abych se nalokal trochu vzduchu. Pod hadry jsem našel různé nářadí, které jsem si důkladně prohlédl. Později, když jsem viděl nářadí méně civilizovaných Eskymáků, poznal jsem, že jejich předkové neměli náčiní o nic horší. Našel jsem šípy, bodáky a oštěpy, kterými lovíli asi medvědy. Byla to prostě dřevěná tyč se špičatým kamenem na konci. V jiné jeskyni jsem našel jemnější nářadí, špičáky, kostěné jehly na šití, nože (později jsem se dověděl, že sloužily k operacím), různé nástroje podobné ševcovským šídům, malé kladívko. To vše bylo naskládáno v krabičce z velrybí kosti. Byly tam i náprstky a kožené nitě. Zvedl jsem ji, vážila asi patnáct liber, položil dozadu do kouta a zaházel hadry, aby ji nikdo nevzal, kdyby tu snad hledal.

Předsevzal jsem si, že jestli bude příležitost, tak se tady někdy zastavím, všechny jeskyně si prohlédnu důkladněji a nález zpeněžím.

Divil jsem se, že jsem nikde neviděl lidské kosti a že některé jeskyňky byly úplně prázdné. Jinde jsem objevil ohniště a vedle křemenný balvan na rozdělávání ohně. V další jeskyni jsem opět našel kožešinové kalhoty a *maklaky*, eskymácké kožešinové boty. Takže staří Eskymáci se oblékali podobně jako ti dnešní.

Dobře jsem si zapamatoval všechna místa a po návratu na ostrov svatého Vavřince jsem Eskymákům vypravoval, co jsem viděl. Příkyvovali, věděli, že na sousedním ostrově jsou památné věci, a říkali, že památky mají i tady. V zálivu mi ukázali obrovské kosti, v jedné osadě jsem viděl nábytek vyrobený z kostí obrovského zvířete, prý mamuta, nebo z velkých pravěkých zvířat, jejichž kostry tu byly nalezeny. O kus dál jsem uviděl hlavu nějakého ohromného zvířete. Polovina lebky vlezla v písku, horní část trčela ven a vypadala jako pořádný balvan. Když jsem si představil, jaká obluda to musela být, běhal mi mráz po zádech. Ve svých domovech mi pak Eskymáci ukazovali různé pilky, dláta, nože, všecko z kostí. Ptal jsem se, odkud to mají. Že prý odedávna, všechno je vyřezané z mamutích klů nebo z rybích kostí.

Chtěl jsem hledat i tady v horách nějaké jeskyně, všude ale jen holé skály, ani lišejník zde nerostl. Mezi skalisky, odkud se otvíral pohled na širokou ledovou pláň oceánu, na mne padl zvláštní pocit, snad smutek. Ale říkal jsem si, že se musím do zdejších poměrů dostat, sžít se s tímhle prostředím, vždyť dál na severu nebude nic než led, někdy i tu holou skálu budu nejspíš vítat jako radostné oživení uprostřed ledové pouště.

Ve skalách jsem jeskyně nenašel, ale zato jsem tu objevil mnoho nerostů, jaké jsem nikdy v životě neviděl. Poznal jsem, že tu je i magnetovec. Když jsem se odtud vrátil po ledě na pevninu, na řeku Anadyr, hned jsem vypravoval tamním zlatokopům, co jsem zde objevil. Většina z nich o tom věděla, ale prý se nevyplatí tam těžit, protože léto je krátké, takže v době, kdy se může pracovat, se vyplatí jedině těžit zlato.

Často jsem se na tyto ostrovy dostal později na svých obchodních cestách, ale v honičce za výdělkem a v závodě s časem, který zde vymezil léto dobu tak kratičkou, jsem nikdy nenašel příležitost zastavit se tu na několik dní a jeskyně si prohlédnout znovu. Před několika lety jsem ve Spojených státech četl, že nějaký profesor německého jména, které mi vypadlo z paměti, podnikl výpravu na ostrovy. Jistě hledal eskymácké památky. Ale jestli něco našel, nevím.

Většina zlatokopů, s nimiž jsem se setkal na řece Anadyr, pocházela ze Spojených států, z Los Angeles z jižní Kalifornie. Mezi těžbou zlata tam a tady na Aljašce, kterou jsem poznal později, byl velký rozdíl. Tady byli zlatokopové jen přes léto, na podzim odjeli. Tady, na ruské straně, tedy pod carem, se prý muselo platit třicet kopejek z každého vytěženého rublu. Při svých potulkách zlatými poli, která se táhla podle řeky, jsem vyslechl leccos, co se týkalo zdejší těžby. Jestliže člověk hledá svou šťastnou hvězdu, musí všude zjišťovat způsob života. Co kdyby štěstí čekalo právě tady? Dověděl jsem se mnoho věcí, které mne utvrdily v rozhodnutí tady štěstí nehledat. Zlatokopové mi vykládali, že ruská vláda je tu hrozně okrádána, protože do tohoto ztraceného světa nemůže posílat příliš často své úředníky. A tak na podzim vždycky všichni zlatokopové prostě utekli i s výtěžkem a nikdo dávku nezaplatil. Vláda proto později vydala nařízení, že kdo ze zlatokopů přes zimu opustí krajinu, nesmí se na Anadyr příštího jara vrátit a nesmí být majitelem zlatého pole. Na takové chlapíky jako zlatokopové ovšem vláda nevyzrála. Dělalí to stejně jako dřív, jenže vždycky se tři nebo čtyři kamarádi spojili, jeden z nich se stal majitelem nejen svého pole, ale i polí koupených za jejich peníze a tady pracoval pro sebe i pro ně, zatímco kamarádi kopali zlato někde na Aljašce. Na podzim zlatokop utekl, příštího jara se tu sice objevit nesměl, ale nahradil ho někdo z těch čtyř kamarádů. Po čtyřech letech, když se dostal na řadu zase ten první, se už dávno na všechno zapomnělo nebo se kopalo v docela jiných končinách.

Práce to nebyla těžká, zlatokopové jen hloubili příkopy, ve kterých zlato vymývali.

Tu a tam sem zajížděli kozáci. Zlatokopové museli ukázat papíry a dozorcí úředníci zjišťovali, jaký měli zisk. Kdo neměl papíry v pořádku nebo nechtěl zaplatit daň, tomu prostě zlato vzali, s nikým nedělali dlouhé cavyky.

Zlatokopové mi vypravovali, že podle řeky Anadyr u ostrova svatého Vavřince utíkají často po zamrzlém moři političtí trestanci na Aljašku do Nome. Hodně jich prošlo, ale